

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

ГРОШІ ТА КРЕДИТ

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» всіх форм навчання

Затверджено
редакційно-видавничою радою університету,
протокол № 1 від 25.02.2021 р.

Харків
НТУ «ХПІ»
2021

Гроші та кредит. Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» всіх форм навчання / Уклад.: Т.В. П'ятак, І.Л. Сітак. Харків: НТУ «ХП», 2021. 88 с.

Укладачі: Т.В. П'ятак, І.Л. Сітак

Рецензент: Н.О. Власова

Кафедра міжнародного бізнесу та фінансів

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Тема 1. Сутність та функції грошей	6
Тема 2. Кількісна теорія грошей і сучасний монетаризм.....	10
Тема 3. Вартість грошей і час.....	16
Тема 4. Грошовий обіг і грошові потоки.....	21
Тема 5. Грошовий ринок.....	25
Тема 6. Грошові системи.....	32
Тема 7. Інфляція та грошові реформи.....	37
Тема 8. Валютний ринок і валютні системи.....	46
Тема 9. Кредит у ринковій економіці.....	53
Тема 10. Фінансове посередництво грошового ринку.....	62
Тема 11. Теоретичні засади діяльності комерційних банків.....	69
Тема 12. Центральні банки в системі монетарного та банківського управління.....	78
Список джерел інформації.....	87

ВСТУП

Гроші та кредит за умов ринку відіграють важливу роль у підвищенні ефективності економіки України. Через кредитно-банківську систему проходить великий обсяг грошових розрахунків та платежів підприємств і населення, вона мобілізує і перетворює в активно діючий капітал тимчасово вільні грошові кошти, заощадження і доходи юридичних та фізичних осіб, виконує різноманітні кредитні, страхові, посередницькі, інвестиційні та інші операції.

Сучасний рівень та темпи розвитку фінансової та грошово-кредитної складової як світової, так і національної економічної системи, широке використання різноманітних форм та різновидів грошово-кредитних операцій у процесі функціонування та розвитку сучасного підприємства та потреба кожного сучасного керівника бути компетентним у вказаних питаннях визначає необхідність вивчення та опанування питань з дисципліни «Гроші та кредит» у рамках підготовки фахівців з фінансів.

Навчальний процес з дисципліни «Гроші та кредит» є необхідним складовим елементом загальнотеоретичної та фахової підготовки економістів усіх рівнів, формує базові знання для вивчення комплексу професійно-орієнтованих і фахових дисциплін та практичного оволодіння такими інструментами ринкового господарювання, як гроші, кредит, грошовий ринок, грошовий обіг, грошово-кредитна політика й інші. Наукове розуміння проблеми грошей, грошового обігу, кредитних відносин, банківської справи є необхідним компонентом становлення професійних економічних знань студентів.

Метою методичних вказівок до практичних занять та самостійної роботи студентів з дисципліни «Гроші та кредит» є закріплення основних теоретичних положень та розвиток практичних компетенції щодо управління грошовими потоками суб'єктів господарювання в сучасних умовах розвитку економіки України.

Закріплення основних теоретичних положень полягає у формуванні теоретичних знань студентів щодо: сутності грошей, їх появи та еволюції в умовах розвитку ринку; закономірностей грошового та кредитного обігу в умовах ринкового господарства; принципів і форм організації сучасної грошово-кредитної системи; особливостей вітчизняної та зарубіжних ринкових моделей грошей і кредиту; характеристики ринку позичкових капіталів, грошового обігу, банків та банківської діяльності; функціонування спеціалізованих небанківських інститутів; організації міжнародних грошово-кредитних відносин; сутності методів, принципів та інструментів грошово-кредитної політики; закономірностей у сфері фінансових відносин держави, суб'єктів господарювання і населення.

Розвиток практичних компетенції полягає у формуванні практичних вмінь студентів з розрахунку показників грошової маси, швидкості обігу грошей, показників інфляції; поточної та майбутньої вартості грошей;

відсотків за кредитом та розробки графіків погашення кредиту; крос-курсу та ціни валюти, обов'язкових та вільних резервів комерційних банків; рівня монетизації економіки; аналізу впливу грошових реформ на обсяги заощаджень громадян; аналізу окремих напрямів діяльності центрального банку; аналізу фінансової діяльності банків та небанківських фінансово-кредитних установ та інше.

Самостійна робота над навчальною дисципліною «Гроші та кредит» для студентів включає: опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу; вивчення окремих тем або питань, які передбачено для самостійного опрацювання; підготовку до виступу на семінарських та практичних заняттях; вирішення і письмове оформлення завдань, схем, таблиць, аналітичного матеріалу та інших робіт графічного характеру; систематизацію вивченого матеріалу та підготовку до поточного контролю; виконання тестових завдань, тощо. Самостійна робота студентів полягає також у вивченні та опрацюванні основної та додаткової літератури, законодавчих та нормативних документів, виконанні розрахункової або курсової робіт, передбачених навчальним планом спеціальності.

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи студентів структуровані за основними темами дисципліни «Гроші та кредит». За кожною темою курсу представлено: плани практичних занять, теми рефератів, тестові та практичні завдання з прикладами їхнього розв'язання, а також практичні завдання для самостійного опрацювання, запитання для самоконтролю знань, перелік використаних та рекомендованих до розгляду джерел інформації.

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи студентів призначені для застосування в навчальному процесі студентами денної форми навчання під час аудиторних занять і самостійної роботи та студентами заочної форми навчання для самостійного вивчення дисципліни.

Зазначені вище матеріали спрямовані на методичне забезпечення всіх форм роботи студентів, пов'язаних з опануванням теоретичного матеріалу, отриманням практичних навичок економічних розрахунків, ознайомленням з літературними джерелами тощо.

ТЕМА 1. СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ ГРОШЕЙ

План практичного заняття

1. Раціоналістична та еволюційна концепція походження грошей. Форми грошей.
2. Сутність та функції грошей.
3. Види грошей та їх характеристика.
4. Еволюція ролі грошей у ринковій економіці України.

Теми рефератів

1. Еволюція походження грошей у різних країнах.
2. Сутність та функції грошей.
3. Види грошей та їх еволюція.
4. Специфічний характер вартості грошей.
5. Роль грошей у розвитку економіки.
6. Становлення та особливості вексельного обігу в Україні.
7. Чекові розрахунки в економіці України.
8. Перспективи та особливості використання систем електронних платежів в Україні.
9. Перспективи використання пластикових карток населенням України.
10. Особливості, переваги та недоліки застосування бартерних операцій в економіці України.

Тести

1. Що являють собою гроші за своїм походженням:
А) цінні папери;
В) товар;
С) зливки золота;
D) коштовності?
2. Яка установа має право здійснювати емісію банкнот в країні:
А) комерційні банки;
В) НБУ;
С) Міністерство фінансів;
D) Державна скарбниця?
3. Неповноцінні гроші – це :
А) гроші, номінальна вартість яких відповідає їх реальній вартості;
В) гроші, номінальна вартість яких вище їх реальної вартості;
С) гроші, номінальна вартість яких нижче їх реальної вартості;
D) все вище перераховане неправильно.
4. Повноцінні гроші – це:
А) гроші, номінальна вартість яких відповідає їх реальній вартості;
В) гроші, номінальна вартість яких вище їх реальної вартості;
С) гроші, номінальна вартість яких нижче їх реальної вартості;

- D) все вище перераховане неправильно.
5. Які існують концепції походження грошей:
- A) раціоналістична;
 - B) неокласична;
 - C) еволюційна;
 - D) монетаристська?
6. Які гроші відносять до кредитних:
- A) золоті монети;
 - B) векселя;
 - C) білонна (розмінна) монета;
 - D) чеки?
7. Які гроші відносять до неповноцінних:
- A) білонна (розмінна) монета;
 - B) скарбничі білети;
 - C) золоті монети;
 - D) золоті зливки?
8. Які з перелічених функцій виконують гроші:
- A) засіб обігу та платежу;
 - B) засіб накопичення;
 - C) розподільну;
 - D) фіскальну?
9. Яка установа має право здійснювати емісію паперових грошей в країні:
- A) Комерційні банки;
 - B) НБУ;
 - C) Міністерство економіки;
 - D) Державна скарбниця?
10. Які існують форми вартості грошей:
- A) розгорнута;
 - B) контрольна;
 - C) стимулююча;
 - D) грошова?
11. Які функції можуть виконувати електронні гроші:
- A) одиниці розрахунків;
 - B) засобу платежу;
 - C) фіскальну;
 - D) контрольну?
12. Які гроші відносять до повноцінних:
- A) білонна (розмінна) монета;
 - B) золоті монети;
 - C) скарбничі білети;
 - D) класичні банкноти?
13. Вексель – це...
- A) доручення банку покупця банкові постачальника оплатити рахунки постачальника;

- В) письмове зобов'язання, боргова розписка відповідної форми, яке дає право її власнику вимагати сплати відповідної суми визначеної у векселі у відповідний термін;
- С) форма розрахунку, за якої банк-емітент з доручення свого клієнта повинен здійснити платіж;
- Д) комбінований документ, який містить вимогу постачальника й доручення платника.

14. Як називається особливий вид кредитних грошей, що випускається НБУ шляхом перерахунку векселів?

- А) чек;
- В) вексель;
- С) банкнота;
- Д) акредитив.

15. Чек являє собою:

- А) особливий вид кредитних грошей, які випускає НБУ шляхом перерахунку векселів;
- В) різновидність перевідного векселя;
- С) різновидність кредитних карток;
- Д) різновидність металевих грошей.

Практичні завдання.

Завдання 1. ПрАТ "Бавовняна фабрика" пред'явило для обліку вексель на суму 4350 тис. грн. з терміном погашення 29.11.20 р. Вексель пред'явлений 02.11.2020 р. Банк запропонував врахувати вексель по обліковій ставці 24,8% річних. Визначити виплачену банком суму ПрАТ "Бавовняна фабрика".

Рішення: $PV = 4350 * (1 - 27/360 * 0,248) = 4269,09$ тис.грн.

Завдання 2. Визначте суму, яку запропонує банк за простий вексель номінальною вартістю в 1 млн. грн., випущений в оборот 15 січня 2021 року за схемою звичайних відсотків з точним числом днів, якщо термін погашення 3 червня 2021 року, процентна ставка 19,25%, дисконтна ставка банку 23,75% і час коли вирішили врахувати вексель - 1 березня 2021 р. Скільки отримає коштів банк в результаті цієї операції?

Рішення: Визначимо час з моменту оформлення до моменту погашення векселя : $t = 16 + 29 + 31 + 30 + 31 + 3 = 140$ днів.

Визначимо майбутню вартість векселя до погашення:

$FV = 1\ 000\ 000 * (1 + 0,1925 * 140 / 360) = 1\ 074\ 861$ грн.

Визначимо час з моменту оформлення до моменту обліку векселя:

$t = 16 + 29 + 1 = 46$ днів.

Визначимо термінову вартість векселя у момент обліку банком:

$PV_1 = 1\ 000\ 000 * (1 + 0,2375 * 46 / 360) = 1\ 024\ 597$ грн..

Розрахуємо пропоновану банком суму:

$PV_2 = 1\ 074\ 861 * (1 - 0,2375 * (140 - 46) / 360) = 1\ 008\ 205$ грн..

Банк заробить за цю угоду: $Pr = 1\ 074\ 861 - 1\ 008\ 205 = 66\ 657$ грн.

Завдання 3. Indiana Oil Inc. 23 жовтня 2019 року продала в кредит, з оформленням простого векселя (за схемою звичайних відсотків з точним числом днів) продукцію. Процентна ставка за користування кредитом 9,75%. Визначте вартість векселя у момент оформлення, якщо термін погашення 23 травня 2020 року, дисконтна ставка банку 12,32% і корпорація при обліку векселя 1 лютого 2020 року отримала 5,637 млн. дол.

Рішення:

Визначимо час з моменту оформлення до моменту погашення векселя:

$$t = 9 + 30 + 31 + 31 + 28 + 31 + 30 + 22 = 212 \text{ днів.}$$

Визначимо час з моменту оформлення до моменту обліку векселя:

$$t_u = 9 + 30 + 31 + 31 = 101 \text{ день.}$$

Визначимо майбутню вартість векселя до погашення:

$$P2 = FV * (1 - r_b * (t - t_u) / T), \text{ тоді } FV = P2 / (1 - r_b * (t - t_u) / T);$$

$$FV = 5\,637\,000 / (1 - 0,1232 * (212 - 101) / 360) = 5\,859\,586 \text{ дол.}$$

Визначимо вартість векселя в момент оформлення:

$$FV = PV * (1 + r * t / T), \text{ тоді } PV = FV / (1 + r * t / T);$$

$$PV = 5\,859\,586 / (1 + 0,0975 * 212/360) = 5\,541\,416 \text{ дол.}$$

Практичні завдання для самостійного розв'язання

Завдання 4. Virginia Technological Inc. 02 січня 2021 року продала в кредит продукцію, з оформленням простого векселя (за схемою звичайних відсотків з точним числом днів) з номінальною вартістю в 1,23 млн. дол., процентною ставкою за кредит 8,8%. Визначити термін між обліком і оформленням векселя в днях, якщо термін погашення 12 травня 2021 року, дисконтна ставка банку 11,2% і корпорація при обліку векселя отримала 1,245 млн. дол.

Завдання 5. Detroit Steel Company 01 квітня 2020 року під поставлений товар оформила простий вексель з номінальною вартістю в 230 тис. дол., процентною ставкою за кредит 11,25% (за схемою звичайних відсотків з точним числом днів). Визначте розмір дисконтної ставки, по якій вексель враховувався банком, якщо термін погашення 13 серпня 2020 року, векселедержатель врахував вексель 10 червня 2020 р. і корпорація при обліку векселя отримала 234,3 тис. дол.

Завдання 6. Компанія "Північноатлантичний яхт-клуб" придбала заправну станцію з оформленням простого векселя номінальною вартістю 9,7 млн. дол., випущеного в обіг 1 травня 2020 року зі схемою звичайних відсотків з точним числом днів, з терміном погашення 1 серпня 2020 року. 15 липня векселедержатель врахував вексель в банку за дисконтною ставкою рівною 8,15% і отримав за нього 9,856 млн. дол. Визначити розмір процентної ставки, що сплачується векседавцем.

Завдання 7. Підприємство ТОВ «Мрія» в рахунок своєї заборгованості перед банком за неповернений кредит оформило вексель строком на 3 місяці під 36 % річних.

Банк, купуючи комп'ютерну техніку через 2 місяці після оформлення векселя, розрахувався з фірмою ТОВ «Інтертехніка» векселем, перевівши його на суму 10 600 грн .

Яка первісна вартість векселя? Яку суму отримає ТОВ «Інтертехніка» від ТОВ «Мрія» після інкасації векселя по закінченні терміну його дії?

Завдання 8. Для забезпечення господарських потреб підприємства відділу постачань було виділено 20.05 три чекові книжки на загальну суму 1 500 000 грн , які були депоновані банком на рахунку «Розрахунки чеками», причому ліміт третьої книжки становив 600 000 грн . 20.06 відділ збуту, звітуючи перед бухгалтерією, склав реєстр використаних чеків, загальна сума якого за першою книжкою становить 420 000 грн . Залишок за другою книжкою — 140 000 грн . Третя книжка використана повністю. Усього відділ збуту використав чеків на загальну суму 1 300 000 грн . Визначити, у межах якої суми ліміту була видана кожна книжка.

Запитання для самоконтролю:

1. Які існують концепції походження грошей?
2. Поясніть сутність раціоналістичної та еволюційної концепції грошей.
3. Які функції грошей Ви знаєте? Поясніть сутність функцій грошей.
4. Які виникали форми вартості грошей у ході еволюції грошей?
5. Наведіть переваги грошового обігу відносно бартерних операцій.
6. Поясніть сутність грошей та їх особливі ознаки.
7. Поясніть роль грошей у ринковій економіці.
8. Які види грошей Ви знаєте?
9. Чим обумовлена поява неповноцінних грошей?
10. В чому полягають відмінності повноцінних грошей від неповноцінних?
11. Чим відрізняються паперові гроші від кредитних?
12. Які види кредитних грошей Ви знаєте?
13. Що уявляють собою кредитні гроші? Дайте визначення векселя, банкноти, чека, електронних та депозитних грошей.
14. Які відмінності існують між класичними банкнотами та паперовими грошами?
15. Які відмінності існують між банкнотами та комерційними векселями?

ТЕМА 2. КІЛЬКІСНА ТЕОРІЯ ГРОШЕЙ І СУЧАСНИЙ МОНЕТАРИЗМ

План практичного заняття

1. Класична кількісна теорія грошей.
2. Неокласичний варіант розвитку кількісної теорії грошей.
3. Сучасний монетаризм як альтернативний напрям кількісної теорії грошей.

4. Грошово-кредитна політика України у світлі сучасних монетаристських теорій.

Теми рефератів

1. Сутність кількісної теорії грошей та причини її виникнення.
2. «Трансакційний варіант» кількісної теорії грошей.
3. «Кембриджська версія» кількісної теорії грошей.
4. Внесок Дж. Кейнса у розроблення кількісної теорії грошей.
5. Монетаризм та його сучасне застосування.
6. Кон'юнктурна теорія грошей М. Туган-Барановського.

Тести

1. Як впливає зростання кількості грошей в обігу на вартість грошей і рівень товарних цін:
 - A) збільшує вартість грошей;
 - B) підвищує ціни;
 - C) зменшує вартість грошей;
 - D) знижує ціни?
2. Як впливає зменшення кількості грошей в обігу на вартість грошей і рівень товарних цін:
 - A) зменшує вартість грошей;
 - B) знижує ціни;
 - C) підвищує ціни;
 - D) збільшує вартість грошей.
3. Відповідно до рівняння обміну І. Фішера:
 - A) рівень цін на товари змінюється обернено пропорційне масі грошей в обігу;
 - B) рівень цін на товари змінюється прямо пропорційне швидкості грошей в обігу;
 - C) рівень цін на товари змінюється прямо пропорційне масі грошей в обігу;
 - D) рівень цін на товари змінюється прямо пропорційне обсягу проданих товарів.
4. Через який певний «передатний» механізм здійснюється вплив грошей на економіку у твердженнях кейнсіанців:
 - A) процентну ставку;
 - B) дивіденди;
 - C) валютний курс;
 - D) інвестиції?
5. Через який певний «передатний» механізм здійснюється вплив грошей на економіку у твердженнях монетаристів:
 - A) ціну товару;
 - B) касові залишки;
 - C) пропозицію грошей;

- D) емісію грошей?
6. Згідно з монетаристською теорією:
- A) збільшення пропозиції грошей прямо впливає на сукупний попит;
 - B) для стимулювання ефективного сукупного попиту грошима треба керувати;
 - C) для ефективного сукупного попиту держава має використовувати грошову політику;
 - D) фіскальна і грошова політика дестабілізують процеси в економіці.
7. Монетаристи вважають, що:
- A) ринок внутрішньо нестабільний;
 - B) державне втручання знижує стабільність ринкової економіки;
 - C) державне втручання у розвиток економіки є необхідним;
 - D) всі відповіді неправильні.
8. Хто вважається засновником монетаризму:
- A) Д. Юм;
 - B) І. Фішер;
 - C) Дж.М. Кейнс;
 - D) М. Фрідмен?
9. Вказати послідовність версії кількісної теорії грошей у ході історичної еволюції монетаризму:
- A) кейнсіансько-неокласичний синтез;
 - B) класична кількісна теорія грошей;
 - C) неокласична (монетаризм);
 - D) некейнсіанський напрямок;
 - E) кейнсіанська версія.
10. Для якої теорії грошей було характерно ототожнювання багатства суспільства з дорогоцінними металами, яким надається монопольне виконання усіх функцій грошей:
- A) номіналістична теорія грошей;
 - B) марксистська теорія грошей;
 - C) металістична теорія грошей;
 - D) кількісна теорія грошей.
11. В основі якої теорії грошей лежить постулат, що гроші впливають на економіку тільки своєю кількістю:
- A) кількісна теорія грошей;
 - B) номіналістична теорія грошей;
 - C) марксистська теорія грошей;
 - D) неокласична кількісна теорія.
12. Визначити формулу „кембриджського рівняння”:
- A) $MV = PQ$;
 - B) $M_d = k PQ$;
 - C) $M = (k + k''T) P$;
 - D) $\Delta M = \Delta P + \Delta Y$.
13. Які теорії грошей відносяться до абстрактної теорії:

- A) кількісна теорія грошей;
 B) номіналістична теорія грошей;
 C) металістична теорія грошей;
 D) монетаристська теорія грошей.
14. В основі якої теорії грошей лежить постулат, що вартість грошей визначається державою у вигляді їх номіналу:
 A) кількісна теорія грошей;
 B) номіналістична теорія грошей;
 C) марксистська теорія грошей;
 D) неокласична кількісна теорія.
15. Визначити формулу „рівняння Фрідмена”:
 A) $MV = PQ$;
 B) $M_d = k PQ$;
 C) $M = (k + k''T) P$;
 D) $\Delta M = \Delta P + \Delta Y$.
16. Які теорії грошей відносяться до монетаристської теорії:
 A) кількісна теорія грошей;
 B) номіналістична теорія грошей;
 C) металістична теорія грошей;
 D) неокласична кількісна теорія .
17. Що стало передумовою синтезу неокласичного і кейнсіанського напрямів кількісної теорії:
 A) хронічні та одночасні проблеми інфляції та безробіття у країнах;
 B) революція цін у Європі;
 C) розвиток державного монополізму та перетворення грошей на ключову форму капіталу;
 D) Велика депресія 1923–1933 рр.?

Практичні завдання

Завдання 1. Визначити, як зміниться номінальний ВВП у грошовому та відсотковому значенні, якщо швидкість обігу грошей складає 6 оборотів і залишається постійною, а грошова пропозиція збільшиться з 250 до 400 млн. грн.

Рішення:

$$M \times V = P \times Q = \text{ВВП}$$

$$\text{ВВП 1} = 250 \times 6 = 1500 \text{ млн грн.}$$

$$\text{ВВП 2} = 400 \times 6 = 2400 \text{ млн грн.}$$

$$\text{Зміна ВВП} = 2400 - 1500 = 900 \text{ млн грн. (збільшення)}$$

$$\text{Зміна ВВП\%} = \frac{900}{1500} \times 100 = 60\%$$

Завдання 2. Кількість проданих товарів протягом року становить 260000 одиниць, ціна одиниці товару 8 тис грн. Визначити середню оборотність грошової одиниці, якщо необхідна величина грошової маси, яка

обслуговує грошовий оборот, скоротилася на 30% в порівнянні з попереднім роком, в якому грошова маса становила 560000 грн.

Рішення

$$M \times V = P \times Q = \text{ВНП}$$

$$\text{ВНП} = 260000 \times 8 = 2080000 \text{ грн.}$$

$$M_1 = 560000 \text{ грн.}$$

$$\text{зменшення } M_1 \text{ на } 30\% = 560000 \times 30\% = 560000 \times 0,3 = 168000 \text{ грн}$$

$$M_2 = 560000 - 168000 = 392000$$

$$V = \frac{\text{ВНП}}{M} = \frac{2080000}{392000} = 5,3 \text{ обертів у рік}$$

Завдання 3. У таблиці 1 наведено дані про величину номінального обсягу ВНП і грошової маси. Порівняти швидкість обігу грошей, обчислену на базі агрегату M_1 і M_2 та дати характеристику напрямку зміни швидкості обігу.

Таблиця 1 – Вихідні дані про величину номінального обсягу ВНП і грошової маси

Період	M_1 , млн. грн	M_2 , млн. грн	ВНП, млн. грн	V_1 , об/рік	V_2 , об/рік
2014	140	165	1980		
2015	178	197	2020		
2016	227	305	2400		
2017	285	342	2550		
2018	302	375	2680		
2019	398	453	2700		

Рішення:

$$M \times V = P \times Q = \text{ВНП} , \quad M \times V = \text{ВНП} , \quad V = \frac{\text{ВНП}}{M}$$

$$V_{1_{2014}} = \frac{\text{ВНП}}{M_1} = \frac{1980}{140} = 14,1 \text{ об/рік ;}$$

$$V_{2_{2014}} = \frac{\text{ВНП}}{M_2} = \frac{1980}{165} = 12 \text{ об/рік ;}$$

$$V_{1_{2015}} = \frac{\text{ВНП}}{M_1} = \frac{2020}{178} = 11,3 \text{ об/рік ;}$$

$$V_{2_{2015}} = \frac{\text{ВНП}}{M_2} = \frac{2020}{197} = 10,3 \text{ об/рік ;}$$

$$V_{1_{2016}} = \frac{\text{ВНП}}{M_1} = \frac{2400}{227} = 10,6 \text{ об/рік ;}$$

$$V_{2_{2016}} = \frac{\text{ВНП}}{M_2} = \frac{2400}{305} = 7,9 \text{ об/рік ;}$$

$$V_{1_{2017}} = \frac{\text{ВНП}}{M_1} = \frac{2550}{285} = 8,9 \text{ об/рік ;}$$

$$V_{2_{2017}} = \frac{\text{ВНП}}{M_2} = \frac{2550}{342} = 7,5 \text{ об/рік ;}$$

$$V_{1_{2018}} = \frac{\text{ВНП}}{M_1} = \frac{2680}{302} = 8,9 \text{ об/рік ;}$$

$$V_{2_{2018}} = \frac{\text{ВНП}}{M_2} = \frac{2680}{375} = 7,1 \text{ об/рік ;}$$

$$V_{1_{2019}} = \frac{\text{ВНП}}{M_1} = \frac{2700}{398} = 6,8 \text{ об/рік ;}$$

$$V_{2_{2019}} = \frac{\text{ВНП}}{M_2} = \frac{2700}{453} = 6 \text{ об/рік.}$$

Динаміка швидкості обігу грошей наведена у таблиці 2.

Таблиця 2 –Динаміка швидкості обігу грошей

Період	M1, грн	M2, грн	ВНП, грн	V1, об/рік	V2, об/рік
2014	140	165	1980	14,1	12
2015	178	197	2020	11,3	10,3
2016	227	305	2400	10,6	7,9
2017	285	342	2550	8,9	7,5
2018	302	375	2680	8,9	7,1
2019	398	453	2700	6,8	6

Практичні завдання для самостійного розв'язання

Завдання 4. Кількість грошей в обороті 23 млн.грн, реальний національний продукт на початок року 88 млн.грн, річна інфляція 31%. Визначити (на підставі рівняння обміну) на кінець року:

- 1) реальний і номінальний національний продукт;
- 2) масу грошей за умови збільшення швидкості обігу грошей в 2,5 рази до річної інфляції 20%.

Фізична кількість вироблених за рік товарів і послуг залишилась незмінною.

Завдання 5. Кількість проданих товарів протягом року становить 740 тис.шт., ціна одиниці товару – 10 грн . Визначити середню оборотність грошової одиниці та розмір грошової маси, якщо відомо, що при підвищенні оборотності грошової одиниці на 6 оборотів необхідність у грошовій масі, що обслуговує грошовий обіг, скоротилась на 55%, а при підвищенні оборотності грошової одиниці на 8 оборотів - на 65%.

Завдання 6. ВВП складає 15 000 млрд. грн , грошова маса – 3 000 млрд. грн . Розрахувати показники оборотності грошової маси:

- а) швидкість обороту (кількість оборотів) грошової маси;
- б) тривалість одного обороту (у днях).

Запитання для самоконтролю

1. В чому полягає сутність абстрактної теорії грошей?
2. Поясніть сутність монетаристської теорії грошей.
3. Які існують відмінності між абстрактною та монетаристською теоріями грошей?
4. Які основні недоліки металістичної та номіналістичної теорій грошей?
5. В чому полягає сутність кількісної теорії грошей? Хто був її засновником?
6. Наведіть рівняння обміну І.Фішера та охарактеризуйте його основні показники.
7. В чому полягає сутність "кон'юнктурної" теорії грошей М. І. Туган-Барановського

8. В чому полягає сутність теорії „касових залишків” кембриджської версії”?
9. Який внесок Дж. М. Кейнса у розвиток кількісної теорії грошей?
10. Які існують за Дж. М. Кейнса мотиви нагромадження грошей?
11. В чому полягає сутність сучасного монетаризму як напряму розвитку кількісної теорії?
12. Що уявляє собою „грошове правило” М.Фрідмена?
13. Поясніть сутність сучасного кейнсіансько-неокласичного синтезу у теорії грошей.
14. Яка відмінність монетаризму від кейнсіанських поглядів на грошовий механізм?

ТЕМА 3. ВАРТІСТЬ ГРОШЕЙ І ЧАС.

План практичного заняття

1. Концепція вартості грошей у часі.
2. Механізм нарахування простих та складних відсотків
3. Поточна та майбутня вартість грошей.
4. Види грошових потоків.

Теми рефератів

1. Сутність та особливості вартості грошей.
2. Концепція вартості грошей у часі та напрями її застосування.
3. Основні фактори, що впливають на зміну вартості грошей у часі.
4. Методи визначення вартості грошової одиниці.
5. Рентні платежі (ануїтети) та їх оцінка.
6. Характеристика грошових потоків та визначення їх поточної й майбутньої вартості

Тести:

1. Що є джерелом сплати процентів за кредит:
 - А) прибуток кредитора;
 - В) позичковий капітал;
 - С) дотації державного бюджету.
 - Д) прибуток позичальника;
2. Процентні ставки, які не враховують зміну рівня цін під тиском інфляційного процесу називають:
 - А) номінальні;
 - В) реальні;
 - С) плаваючі;
 - Д) фіксовані.
3. Складний відсоток, що нараховується банком за користування кредитом - це:
 - А) відсоток, який нараховується на первісну суму (вклад, позику тощо);

- В) відсоток, який нараховується на первісну суму та на раніше нараховані відсотки;
- С) комбінований, середньозважений відсоток прибутку, який компанія повинна сплачувати своїм інвесторам;
- Д) все вище перераховане неправильно.
4. Різниця між процентною ставкою за наданий банком кредит і ставкою, яку сплачує банк за придбані ресурси, називається:
- А) депозитною відсотковою ставкою;
- В) номінальною ставкою відсотку;
- С) процентною маржею;
- Д) обліковою відсотковою ставкою.
5. Процентну ставку, яку визначають як санкцію за нераціональне використання банківських кредитів, або у разі прострочених платежів при погашенні кредиту називають:
- А) основною;
- В) мінімальною;
- С) середньою;
- Д) максимальною.
6. Декурсивна процентна ставка – це:
- А) процентна ставка, по якій здійснюється процес дисконтування;
- В) процентна ставка, за якою відсоток сплачується наприкінці разом з основною сумою кредиту;
- С) процентна ставка, за якою відсоток сплачується в момент надання кредиту (авансом);
- Д) процентна ставка, погоджена кредитором і позичальником і відбита в інвестиційному (кредитному) договорі.
7. За умовами формування процентна ставка буває:
- А) базова та договірна;
- В) фіксована та плаваюча;
- С) номінальна та реальна;
- Д) періодична та ефективна.
8. Процентні ставки, які враховують зміну рівня цін під тиском інфляційного процесу називають:
- А) реальні;
- В) плаваючі;
- С) номінальні;
- Д) фіксовані.
9. Які існують функції проценту:
- А) розподільна;
- В) стимулююча;
- С) збереження позичкового капіталу;
- Д) всі відповіді правильні.
10. Проценти, які нараховують за фіксовані у договорі періоди (рік, півріччя, квартал, місяць, день) називають:

- A) безперервні проценти;
 - B) дискретні проценти;
 - C) комерційні проценти;
 - D) точні проценти.
- 11.** Проценти, які нараховують за фактичну кількість днів користування позичкою, коли за рік береться 360 днів, називаються:
- A) безперервні проценти;
 - B) дискретні проценти;
 - C) комерційні проценти;
 - D) точні проценти.
- 12.** За формою оцінки вартості грошей у часі процентна ставка буває:
- A) фіксована та плаваюча;
 - B) номінальна та реальна;
 - C) періодична та ефективна;
 - D) ставка нарощення та ставка дисконтування.
- 13.** Антисипативна процентна ставка – це:
- A) процентна ставка, по якій здійснюється процес дисконтування;
 - B) процентна ставка, за якою відсоток сплачується наприкінці разом з основною сумою кредиту;
 - C) процентна ставка, за якою відсоток сплачується в момент надання кредиту (авансом);
 - D) процентна ставка, погоджена кредитором і позичальником і відбита в інвестиційному (кредитному) договорі.
- 14.** Простий відсоток, що нараховується банком за користування кредитом - це:
- A) відсоток, який нараховується на первісну суму (вклад, позику тощо);
 - B) відсоток, який нараховується на первісну суму та на раніше нараховані відсотки;
 - C) комбінований, середньозважений відсоток прибутку, який компанія повинна сплачувати своїм інвесторам;
 - D) все вище перераховане неправильно.
- 15.** Процентні ставки, які протягом, тривалого періоду не змінюються, – це:
- A) плаваючі процентні ставки;
 - B) номінальні процентні ставки;
 - C) реальні процентні ставки;
 - D) фіксовані процентні ставки.
- 16.** У теоретичних викладках, у формальних обґрунтуваннях та фінансових розрахунках використовують:
- A) безперервні проценти;
 - B) дискретні проценти;
 - C) комерційні проценти;
 - D) точні проценти.

Практичні завдання.

Завдання 1. Депозит у розмірі 20 тис.грн. відкрито у банку 15.04.2020 р. і закрито 10.12.2020 р.. Ставка відсотків банку становила 30% річних. Визначити суму нарахованих відсотків при різних методах визначення терміну нарахування.

Рішення.

а) при германській практиці розрахункова кількість днів дорівнюватиме:

$$k = 16 \text{ (днів у квітні)} + 210 \text{ (7місяців по 30 днів)} + 10 \text{ (днів у грудні)} - 1 = 235 \text{ днів.}$$

$$I = 20\,000 \cdot \frac{235}{360} \cdot 0,3 = 3\,916,66 \text{ грн.}$$

б) при французької практиці кількість днів зберігання вкладу:

$$k = 16 + 31 \cdot 4 + 30 \cdot 3 + 10 - 1 = 239 \text{ днів.}$$

$$I = 20\,000 \cdot \frac{239}{360} \cdot 0,3 = 3\,983,33 \text{ грн.}$$

в) при англійської практиці кількість днів зберігання вкладу таке ж, як і при французької, тобто $k = 239$ днів, тривалість року 366 днів (рік високосний).

$$I = 20\,000 \cdot \frac{239}{360} \cdot 0,3 = 3\,983,33 \text{ грн.}$$

Таким чином, для вкладника більш вигідним є французький спосіб нарахування відсотків, а для банку – германський

Завдання 2. Визначити суму грошей, що буде на депозиті через: 1) 180 днів; 2) 3 роки; 3) 7 років, якщо початковий внесок складає 6 500 грн., банк нараховує 12% річних. Нарахування відсотків здійснюється за схемою простих і складних відсотків: а) щорічно; б) один раз у півріччя; в) щокварталу.

Рішення.

Відповідно до формули майбутньої вартості грошей з урахуванням простого відсотку:

$$FV = PV(1 + ni),$$

а) нарахування відсотків щорічно:

$$1. FV = 6\,500(1 + 0,12 \times 180/360) = 6\,890 \text{ грн.}$$

$$2. FV = 6\,500(1 + 0,12 \times 3) = 8\,840 \text{ грн.}$$

$$3. FV = 6\,500(1 + 0,12 \times 7) = 11\,960 \text{ грн.}$$

б) нарахування відсотків кожне півріччя:

$$1. FV = 6\,500(1 + 0,06 \times 180/180) = 6\,890 \text{ грн.}$$

$$2. FV = 6\,500(1 + 0,06 \times 6) = 8\,840 \text{ грн.}$$

$$3. FV = 6\,500(1 + 0,06 \times 14) = 11\,960 \text{ грн.}$$

в) нарахування відсотків щоквартально:

$$1. FV = 6\,500(1 + 0,03 \times 180/90) = 6\,890 \text{ грн.}$$

$$2. FV = 6\,500(1 + 0,03 \times 12) = 8\,840 \text{ грн.}$$

$$3. FV = 6\,500(1 + 0,03 \times 28) = 11\,960 \text{ грн.}$$

Відповідно до формули майбутньої вартості грошей з урахуванням складного відсотку:

$$FV = PV(1 + i)^n$$

а) нарахування відсотків щорічно:

1. $FV = 6\,500(1+0,12)^{180/360} = 6\,500(1+0,12/2) = 6\,890$ грн.

2. $FV = 6\,500(1+0,12)^3 = 9\,132,5$ грн.

3. $FV = 6\,500(1+0,12)^7 = 14\,371,5$ грн.

б) нарахування відсотків кожне півріччя:

1. $FV = 6\,500(1+0,06)^{180/180} = 6\,500(1+0,06 \times 1) = 6\,890$ грн.

2. $FV = 6\,500(1+0,06)^6 = 9\,223,5$ грн.

3. $FV = 6\,500(1+0,06)^{14} = 14\,696,5$ грн.

в) нарахування відсотків щоквартально:

1. $FV = 6\,500(1+0,03)^{180/90} = 6\,500(1+0,03 \times 2) = 6\,890$ грн.

2. $FV = 6\,500(1+0,03)^{12} = 9\,269$ грн.

3. $FV = 6\,500(1+0,03)^{28} = 14\,873,31$ грн.

Завдання 3. Визначити, яку суму грошей необхідно покласти на ощадний рахунок, щоб за 5 років накопичити 40 000 грн, якщо відсоткова ставка 16% річних, відсотки нараховуються кожне півріччя.

Рішення.

$$PV = \frac{FV}{\left(1 + \frac{i}{m}\right)^{n \cdot m}} = \frac{40\,000}{\left(1 + \frac{0,16}{4}\right)^{5 \cdot 4}} = 37\,424,42 \text{ грн.}$$

Завдання 4. Визначити період інвестування, за який початковий капітал у розмірі 20 000 грн. зросте до 60 000 грн., якщо використовується проста ставка процентів 20% річних.

Рішення.

$$FV = PV(1 + ni),$$

$$\text{Тоді, } n = \frac{FV - PV}{PV \cdot i} = \frac{60\,000 - 20\,000}{20\,000 \cdot 0,2} = 10 \text{ років}$$

Практичні завдання для самостійного розв'язання

Завдання 5. Визначити суму відсотків та суму кредиту, яку потрібно повернути банку, якщо позика складає 150 тис. грн., термін кредитування – 5 років, банк нараховує складні відсотки за ставкою 20% річних.

Завдання 6. Кредит у розмірі 100 000 грн. надано з 1 березня по 15 квітня під 25% річних, рік високосний. Визначити суму, яку необхідно повернути 15 квітня для різних варіантів (звичайного і точного) розрахунку процентів.

Завдання 7. Банк пропонує 20% річних при нарахуванні відсотків щоквартально. Яким повинен бути початковий вклад, щоб через 6 років мати на рахунку 12 000 грн.

Завдання 8. Запропоновано два фінансові зобов'язання:

1. сплатити через 6 місяців 10000 грн.;

2. сплатити через 9 місяців 12000 грн..

Визначити чи еквівалентні ці платежі, якщо проста ставка становить 10%.

Завдання 9. Визначити суму грошей, яка буде на Вашому рахунку при розміщенні її в банку в розмірі 6000 грн., якщо банк нараховує 12% річних на

протязі: а) 180 днів: б) 3 років. Нарахування відсотків здійснюється по схемі простих та складних відсотків.

Завдання 10. Початкова сума боргу складає 10000 грн. Визначити, яку суму грошей необхідно повернути через 2,5 роки, якщо за користування позикою банк нараховує 12% річних, нарахування відсотків здійснюється один раз на півріччя.

Запитання для самоконтролю:

1. В чому полягає сутність концепції вартості грошей у часі?
2. Які чинники впливають на вартість грошей у часі?
3. Які види грошових потоків Ви знаєте? Надайте їм характеристику.
4. Що уявляє собою ануїтет? Які види ануїтету Ви знаєте?
5. Що таке поточна вартість грошей? Ануїтету?
6. Що таке майбутня вартість грошей? Ануїтету?
7. Чим відрізняється схема нарахування простих відсотків від схеми нарахування складних відсотків?
8. Що для Вас буде вигіднішим, якщо Ви вклали гроші на депозит:
А) щоб банк нараховував складні відсотки?
Б) щоб банк нараховував прості відсотки?
9. Що для Вас буде вигіднішим, якщо Ви о:
А) щоб банк нараховував складні відсотки?
Б) щоб банк нараховував прості відсотки?
10. Що уявляє собою ефективна ставка відсотку? З якою метою вона застосовується у розрахунках?

ТЕМА 4. ГРОШОВИЙ ОБІГ І ГРОШОВІ ПОТОКИ

План практичного заняття

1. Характеристика і структура грошового обороту.
2. Форми грошового обороту.
3. Форми безготівкових розрахунків.
4. Грошова маса та її показники.
5. Швидкість обігу грошей. Закон грошового обігу.

Теми рефератів

1. Сутність та економічна основа грошового обороту.
2. Структура грошового обороту за економічним змістом та формою платіжних засобів.
3. Державне регулювання грошового обороту та місце в ньому фіскально-бюджетної та грошово-кредитної політики.
4. Аналіз структури грошової маси, що обслуговує грошовий оборот в Україні.
5. Грошові потоки та їх балансування в моделі грошового обороту.
6. Сучасні засоби платежу, що обслуговують грошовий обіг

Тести

1. Грошовий агрегат – це :
 - А) специфічне згрупування ліквідних активів, яке є альтернативним вимірювачем грошової маси;
 - В) сукупність купівельних, платіжних та накопичених коштів, що обслуговує економічні зв'язки та належить фізичним, юридичним особам та державі;
 - С) система грошового обороту в країні;
 - Д) все перераховане неправильно.
2. Грошовий агрегат M0 включає:
 - А) гроші позабанківською системою;
 - В) гроші позабанківською системою та депозити до запитання;
 - С) грошовий агрегат M1 та строкові депозити;
 - Д) грошовий агрегат M2 та гроші клієнтів по трастових операціях банків.
3. Грошовий агрегат M1 включає:
 - А) гроші позабанківською системою;
 - В) гроші позабанківською системою та депозити до запитання ;
 - С) грошовий агрегат M1 та строкові депозити;
 - Д) грошовий агрегат M2 та гроші клієнтів по трастових операціях банків.
4. Грошовий агрегат M2 включає:
 - А) гроші позабанківською системою;
 - В) гроші позабанківською системою та депозити до запитання ;
 - С) грошовий агрегат M1 та строкові депозити;
 - Д) грошовий агрегат M2 та гроші клієнтів по трастових операціях банків.
5. Грошовий агрегат M3 включає:
 - А) гроші позабанківською системою;
 - В) гроші позабанківською системою та депозити до запитання ;
 - С) грошовий агрегат M1 та строкові депозити;
 - Д) грошовий агрегат M2 та гроші клієнтів по трастових операціях банків.
6. Поточні вклади входять до складу грошового агрегату:
 - А) M0;
 - В) M1;
 - С) M2;
 - Д) не входять до складу грошових агрегатів взагалі.
7. Сутність закону грошового обігу полягає в наступному:
 - А) пагані гроші витісняють з обігу хороші;
 - В) всі коливання в економіці пов'язані із збільшенням або зменшенням готівки;

- С) протягом певного періоду часу для обігу необхідна тільки визначена, об'єктивно обумовлена маса купівельних та платіжних засобів;
- Д) все перераховане неправильно.
8. Строкові вклади входять до складу грошових агрегатів:
- А) M_0 ;
- В) M_1 ;
- С) M_2 ;
- Д) не входять до складу грошових агрегатів взагалі.
9. Грошовий оборот складається із секторів:
- А) грошового обігу та фінансового сектору;
- В) грошового обігу, фінансового та кредитного секторів;
- С) грошового обігу та кредитного сектору;
- Д) всі відповіді правильні.
10. Якщо фактична маса грошей в обороті (K_{ϕ}) перевищує необхідну для обороту (K_n), то матимуть місце такі явища:
- А) нестача купівельної спроможності;
- В) грошовий попит відповідає товарній пропозиції;
- С) надлишок купівельної спроможності;
- Д) правильної відповіді немає.
11. Які засоби платежу обслуговують грошовий оборот в Україні:
- А) банкноти;
- В) акредитиви;
- С) розмінні монети;
- Д) казначейські білети.
12. Які засоби платежу обслуговують грошовий оборот в Україні:
- А) банкноти та розмінні монети;
- В) акредитиви та казначейські білети;
- С) розмінні монети та казначейські білети ;
- Д) казначейські білети та банкноти.
13. Якщо необхідна маса грошей для обороту (K_{ϕ}) менше фактичної маси грошей, що знаходиться в обороті (K_n), то матимуть місце такі явища:
- А) нестача купівельної спроможності;
- В) грошовий попит відповідає товарній пропозиції;
- С) надлишок купівельної спроможності;
14. Який зв'язок існує між попитом на гроші і швидкістю обороту грошей:
- А) прямо пропорційний;
- В) обернено пропорційний;
- С) зв'язку не існує;
- Д) правильної відповіді немає.
15. До складу грошової бази відносять:
- А) обов'язкові банківські резерви та депозити в центральному банку;
- В) готівкові гроші, що перебувають на руках у населення та обов'язкові банківські резерви;

С) готівка в касах комерційних банків та депозити в центральному банку;

Д) банківські резерви в центральному банку та готівка в касах комерційних банків і населення.

Практичні завдання

Завдання 1. Яким буде загальний обсяг грошового обороту, якщо середній залишок грошей в обігу за рік склав 18600 тис. грн., Кількість оборотів грошової одиниці дорівнює 8.

Рішення

$$M \times V = P \times Q = \text{ВНП}$$

$$\text{ВНП} = 18600 \times 8 = 148800 \text{ тис грн.}$$

Завдання 2. Якою буде маса грошей в обороті, якщо кількість товарів для реалізації 200 тис. одиниць, ціна одного товару 15 грн., Швидкість обігу грошової одиниці 10 об / рік.

Рішення:

$$M \times V = P \times Q; \quad M = \frac{P \times Q}{V};$$

$$M = \frac{15 \times 200}{10} = 300 \text{ тис.грн.}$$

Завдання 3. Якщо маса грошей, необхідна для обігу, становить 900 тис грн., Кількість проданих товарів 100 тис. одиниць., середня ціна одного товару 12 грн., Визначити середню швидкість обігу грошової одиниці.

Рішення:

$$M \times V = P \times Q;$$

$$V = \frac{P \times Q}{M}; \quad V = \frac{12 \times 100}{900} = 1,3 \text{ об/рік}$$

Завдання 4. Скільки оборотів здійснить грошова одиниця за рік, якщо обсяг ВНП за два роки був однаковим і разом становив 20780 тис. грн., а середній залишок грошей в обігу за рік відповідно 6400 тис. грн.

Рішення

$$M \times V = P \times Q = \text{ВНП}$$

$$\text{ВНП}_{\text{рік}} = \text{ВНП}_{\text{за два роки}} / 2 = 20780 / 2 = 10390 \text{ тис грн.}$$

$$V = \frac{\text{ВНП}}{M} = \frac{10390}{6400} = 1,62 \text{ об/рік}$$

Завдання 5. Маса грошей в обігу протягом року становила 100000 тис грн., оборотність грошової одиниці дорівнює 8 оборотів на рік. Визначити рівень цін товарів для реалізації, якщо їх кількість складає 136700 одиниць

Рішення:

$$M \times V = P \times Q = \text{ВНП}$$

$$P = \frac{M \times V}{Q} = \frac{100000 \times 8}{136700} = 5,85 \text{ тис грн.}$$

Практичні завдання для самостійного розв'язання

Завдання 6. На основі закону грошового обігу необхідно визначити, яка кількість грошей необхідна для обігу, якщо вартість усіх товарів становить – 450 млн.грн , сума товарів, які продані в кредит – 155 млн.грн , платежі, строк сплати яких вже настав – 136 млн.грн , платежі, що взаємно погашаються – 70 млн.грн, середня кількість оборотів вказаних грошових одиниць – 2,5.

Завдання 7. Кількість проданих товарів протягом року становить 360 тис.шт., ціна одиниці товару – 2 грн . Визначити середню оборотність грошової одиниці та розмір грошової маси, якщо відомо, що при підвищенні оборотності грошової одиниці на 3 обороту, необхідність у грошовій масі, що обслуговує грошовий обіг, скоротилась на 40%, а при підвищенні оборотності грошової одиниці на 5 оборотів – на 60%.

Завдання 8. Середній рівень цін виріс за рік на 9%, обсяг виробництва - на 6%, швидкість обороту грошей знизилась з 4 до 3,5 обороти. Визначити обсяг грошової маси на кінець року, якщо на початку року він складав 5 млрд.грн .

Завдання 9. Обсяг виробництва збільшився за рік на 7%, середній рівень цін – на 8%, грошова маса виросла з 4 млрд. грн. до 6 млрд. грн . Визначити швидкість обороту грошей у даному році, якщо відомо, що торік вона складала 3,5 обороти.

Запитання для самоконтролю:

1. Пояснити сутність та структуру грошового обороту.
2. Хто є суб'єктами грошового обороту?
3. Наведіть приклади готівкового та безготівкового обороту грошей.
4. Наведіть модель сукупного грошового обороту.
5. Які основні грошові потоки рухаються в процесі обороту?
6. Що уявляє собою грошовий агрегат?
7. Які грошові агрегати використовуються в Україні? У відомих країнах світу?
8. Як формується грошова база в Україні?
9. Які фактори впливають на грошову базу?
10. Що характеризує швидкість обертання грошей?
11. Наведіть та поясніть рівняння обміну І.Фішера.
12. Як визначити швидкість обертання грошей?
13. Які фактори впливають на швидкість обертання грошей?
14. В чому полягає сутність закону грошового обігу?
15. Чому існують два підходи до вимірювання маси грошей — через грошову базу і через грошові агрегати?

ТЕМА 5. ГРОШОВИЙ РИНОК

План практичного заняття

1. Сутність та суб'єкти грошового ринку. Інституціональна модель

грошового ринку.

2. Попит на гроші. Фактори, що впливають на формування попиту на гроші.

3. Пропозиція грошей. Фактори, що впливають на формування пропозиції грошей.

4. Рівновага на грошовому ринку та процент. Графічна модель грошового ринку.

Теми рефератів

1. Сутність та особливості функціонування грошового ринку України.
2. Особливості формування попиту на гроші в Україні.
3. Фінансове посередництво на грошовому ринку України.
4. Канали прямого та опосередкованого фінансування на грошовому ринку України.
5. Проблеми та перспективи розвитку ринку цінних паперів в Україні.
6. Пропозиція грошей і тінізація економіки.
7. Проблеми монетизації економіки України.
8. Механізм балансування попиту і пропозиції на грошовому ринку.

Тести

1. Параметри попиту на гроші визначають такі чинники:
 - A) ціни на товари;
 - B) обсяги виробництва;
 - C) доходи населення;
 - D) грошово-кредитна політика центрального банку.
2. На пропозицію грошей впливають наступні чинники:
 - A) грошова база;
 - B) банківський мультиплікатор;
 - C) норма обов'язкового резервування;
 - D) всі перераховані вище чинники.
3. Розподіліть на дві групи наведені сектори грошового ринку згідно з їх належністю до ринку грошей і ринку капіталів:
 - A) ринок короткострокових фінансових активів;
 - B) ринок середньострокових позик;
 - C) ринок короткострокових позик;
 - D) ринок довгострокових позик.
4. Які фінансові інститути функціонують у секторі прямого фінансування грошового ринку:
 - A) банки;
 - B) пенсійні фонди;
 - C) страхові компанії;
 - D) позабіржові системи торгівлі цінними паперами.
5. Які фінансові інститути функціонують у секторі непрямого фінансування грошового ринку:

- A) комерційні банки;
 - B) інституційні дилери;
 - C) небанківські фінансово-кредитні установи;
 - D) всі вище перераховані інститути.
6. Які структури беруть участь у збільшенні пропозиції грошей:
- A) уряд і центральний банк;
 - B) уряд і комерційні банки;
 - C) уряд, комерційні банки і центральний банк;
 - D) комерційні банки і центральний банк.
7. На пропозицію грошей впливають наступні чинники:
- A) грошова база;
 - B) банківський мультиплікатор;
 - C) норма обов'язкового резервування;
 - D) всі перераховані вище чинники.
8. До інструментів грошового ринку відносять:
- A) валютні цінності;
 - B) товари, роботи, послуги;
 - C) цінні папери;
 - D) виробничі фонди.
9. До фінансових посередників грошового ринку відносять:
- A) органи державного управління;
 - B) комерційні банки;
 - C) сімейні господарства;
 - D) інвестиційні та фінансові компанії.
10. До небанківських кредитно-фінансових інститутів відносять:
- A) лізингові компанії ;
 - B) інвестиційні банки ;
 - C) універсальні банки;
 - D) факторингові компанії.
11. Які мотиви спонукають економічних суб'єктів накопичувати гроші:
- A) трансакційний та спекулятивний мотиви;
 - B) спекулятивний мотив та мотив завбачливості;
 - C) трансакційний, спекулятивний мотиви та мотив завбачливості;
 - D) трансакційний мотив та мотив завбачливості.
12. Ідея спекулятивного мотиву попиту на гроші привнесена в економічну теорію:
- A) К.Марксом;
 - B) А.Смітом;
 - C) Дж.М.Кейнсом;
 - D) М.Фрідменом.
13. Трансакційний мотив попиту на гроші полягає в тому, що економічні суб'єкти:
- A) відчувають потребу в певному запасі грошей для здійснення поточних платежів;

- В) бажають мати запас грошей як ресурс купівельної спроможності;
 - С) бажають мати в своєму розпорядженні певний запас грошей, щоб при сприятливих обставинах перетворити їх у високодохідні фінансові інструменти та навпаки;
 - Д) правильної відповіді немає.
- 14.** Спекулятивний мотив попиту на гроші полягає в тому, що економічні суб'єкти:
- А) відчують потребу в певному запасі грошей для здійснення поточних платежів;
 - В) бажають мати запас грошей як ресурс купівельної спроможності;
 - С) бажають мати в своєму розпорядженні певний запас грошей, щоб при сприятливих обставинах перетворити їх у високодохідні фінансові інструменти та навпаки;
 - Д) правильної відповіді немає.
- 15.** Мотив завбачливості зводиться до того, що економічні суб'єкти:
- А) відчують потребу в певному запасі грошей для здійснення поточних платежів;
 - В) бажають мати запас грошей як ресурс купівельної спроможності;
 - С) бажають мати в своєму розпорядженні певний запас грошей, щоб при сприятливих обставинах перетворити їх у високодохідні фінансові інструменти та навпаки;
 - Д) правильної відповіді немає.
- 16.** Величина альтернативної вартості зберігання грошей залежить від:
- А) середньої норми проценту за фінансовими активами;
 - В) запасу грошей;
 - С) норми обов'язкового резервування;
 - Д) норми процентів за кредитними ресурсами.
- 17.** Зростання процентних ставок за депозитами до запитання приведе до:
- А) зростання пропозиції грошей;
 - В) зменшення пропозиції грошей;
 - С) незмінної пропозиції грошей;
 - Д) правильної відповіді немає.
- 18.** Підвищення облікової ставки НБУ приведе до:
- А) зростання пропозиції грошей;
 - В) зменшення пропозиції грошей;
 - С) пропозиція грошей не зміниться;
 - Д) правильної відповіді немає.
- 19.** Збільшення обсягу ВВП приведе до:
- А) зростання попиту на гроші;
 - В) зменшення попиту на гроші;
 - С) попит на гроші не зміниться;
 - Д) правильної відповіді немає.
- 20.** Чим вища швидкість обігу грошей, тим попит на гроші буде:
- А) меншим;

- В) більшим;
- С) залишиться незмінним;
- Д) правильної відповіді немає.

Практичні завдання

Завдання 1. Визначити величину агрегату М2 якщо: готівка складає 405 тис. грн., ощадні депозити становлять 200 тис. грн.

Рішення:

$$M0 = \text{готівка} = 405 \text{ тис. грн.}$$

$$M1 = M0 + \text{депозити до запитання} = 405 + 0 = 405 \text{ тис. грн.}$$

$$M2 = M1 + \text{ощадні депозити} + \text{валютні заощадження}$$

$$M2 = 405 + 200 + 0 = 605 \text{ тис. грн.}$$

Завдання 2. Визначити величину агрегату М1, суму ощадних депозитів і величину агрегату М3, якщо: готівка 780 млн грн., депозити до запитання 120 млн грн., агрегат М2 дорівнює 985 млн грн., кошти клієнтів за трастовими операціями становлять 145 млн. грн., валютні заощадження відсутні.

Рішення

$$M0 = \text{готівка (гроші поза банками)} = 780 \text{ млн грн.}$$

$$M1 = M0 + \text{депозити до запитання} = 780 + 120 = 900 \text{ млн грн.}$$

$$M2 = M1 + \text{ощадні депозити} + \text{інші кошти (валютні заощадження)}$$

$$985 = 900 + \text{ощадні депозити} + 0$$

$$\text{Ощадні депозити} = 985 - 900 = 85 \text{ млн грн.}$$

$$M3 = M2 + \text{кошти клієнтів за трастовими операціями} = 985 + 145 = 1130 \text{ млн грн.}$$

Завдання 3. Визначити суму готівки у населення, величину агрегату М2 і суму коштів клієнтів за трастовими операціями, якщо: депозити до запитання дорівнюють 96 млн грн., агрегат М1 дорівнює 236 млн грн., сума ощадних депозитів 138 млн. грн., агрегат М3 дорівнює 594 млн грн., валютні заощадження відсутні.

Рішення

$$M1 = M0 + \text{депозити до запитання}$$

$$M0 = 236 - 96 = 140 \text{ млн грн.}$$

$$M2 = M1 + \text{ощадні депозити} + \text{інші кошти (валютні заощадження)}$$

$$M2 = 236 + 138 + 0 = 374 \text{ млн грн.}$$

$$M3 = M2 + \text{кошти клієнтів за трастовими операціями}$$

$$\text{кошти клієнтів за трастовими операціями} = 594 - 374 = 220 \text{ млн грн}$$

Завдання 4. Визначити суму депозитів до запитання, величину агрегатів М2 і М3, якщо: готівка становить 368 млн грн., агрегат М1 дорівнює 494 млн грн., величина ощадних депозитів 245 млн грн., сума коштів клієнтів за трастовими операціями становить 143 млн грн., валютні заощадження відсутні.

Рішення

$$M0 = \text{готівка (гроші поза банками)} = 368 \text{ млн грн.}$$

$$M1 = M0 + \text{депозити до запитання}$$

депозити до запитання = $494 - 368 = 126$ млн грн

$M2 = M1 + \text{ощадні депозити} + \text{інші кошти (валютні заощадження)}$

$M2 = 494 + 245 + 0 = 739$ млн. грн.

$M3 = M2 + \text{кошти клієнтів за трастовими операціями}$

$M3 = 739 + 143 = 882$ млн грн.

Завдання 5. Визначити величину агрегату $M0$, $M2$ та $M3$, а також розмір депозитів до запитання, якщо: $M1$ дорівнює 600 млн грн., валютні заощадження 250 млн грн., кошти клієнтів за трастовими операціями 340 млн грн., депозити до запитання складають 40 % від агрегату $M1$, ощадні депозити складають 35 % від $M1$.

Рішення

депозити до запитання = $40\% * M1 = 0,4 * 600 = 240$ млн грн.

ощадні депозити = $35\% * M1 = 0,35 * 600 = 210$ млн грн.

$M1 = M0 + \text{депозити до запитання}$

$M0 = 600 - 240 = 360$ млн грн.

$M2 = M1 + \text{ощадні депозити} + \text{інші кошти (валютні заощадження)}$

$M2 = 600 + 210 + 250 = 1060$ млн грн.

$M3 = M2 + \text{кошти клієнтів за трастовими операціями}$

$M3 = 1060 + 340 = 1400$ млн грн.

Завдання 6. Визначити величину агрегату $M0$, $M1$ та $M2$, а також кошти клієнтів за трастовими операціями, якщо: агрегат $M3$ 2800 млн грн., депозити до запитання складають 480 млн грн., ощадні депозити складають 300 млн грн., валютні заощадження 660 млн грн., кошти клієнтів за трастовими операціями складають 30 % від агрегату $M3$.

Рішення

Кошти клієнтів за трастовими операціями складають 30 % від агрегату $M3$

Кошти клієнтів за трастовими операціями = $30\% * 2800 = 0,3 * 2800 = 840$

млн.грн.

$M3 = M2 + \text{кошти клієнтів за трастовими операціями}$

$M2 = 2800 - 840 = 1960$ млн грн.

$M2 = M1 + \text{ощадні депозити} + \text{інші кошти (валютні заощадження)}$

$M1 = 1960 - 300 - 660 = 1000$ млн грн.

$M1 = M0 + \text{депозити до запитання}$

$M0 = 1000 - 480 = 520$ млн грн.

Завдання 7. Визначити величину агрегату $M1$ та $M2$, а також розмір валютних заощаджень у гривні та у доларах США якщо: агрегат $M0$ складає 600 млн грн., депозити до запитання складають 461 млн грн., ощадні депозити складають 300 млн грн., кошти клієнтів за трастовими операціями складають 45 % від агрегату $M3$, агрегат $M3$ складає 3500 млн грн., курс валют 1 долар = 30 грн.

Рішення

$M0 = \text{готівка (гроші поза банками)}$

$M1 = M0 + \text{депозити до запитання}$

$M2 = M1 + \text{ощадні депозити} + \text{інші кошти (валютні заощадження)}$

$M3 = M2 +$ кошти клієнтів за трастовими операціями
кошти клієнтів за трастовими операціями складають 45 % від агрегату $M3$
кошти клієнтів за трастовими операціями = $0,45 \cdot 3500 = 1575$ млн грн.

$M3 = M2 +$ кошти клієнтів за трастовими операціями

$M2 = 3500 - 1575 = 1925$ млн грн.

$M1 = M_0 +$ депозити до запитання

$M1 = 600 + 461 = 1061$ млн грн.

$M2 = M1 +$ ощадні депозити + інші кошти (валютні заощадження)

валютні заощадження = $1925 - 1061 - 300 = 564$ млн грн.

валютні заощадження у доларах США = $564 / 30 = 18,8$ млн долл США

Практичні завдання для самостійного розв'язання

Завдання 8. Банк пропонує 24% річних при нарахуванні відсотків щоквартально. Яким повинен бути початковий вклад, щоб через 6 років мати на рахунку 25 000 грн .

Завдання 9. Пан Н протягом 9 років розраховує щорічно витратити по 3 000 грн. на облігації з купонною дохідністю 6%. Визначити, чому дорівнюватиме сума до отримання в кінці періоду?

Завдання 10 На момент отримання пенсії, тобто через 12 років, пан Н бажає мати на рахунку 60 000 грн . Для цього він розраховує робити щорічні однакові вклади в банк на депозит. Визначити розмір вкладів, якщо банк пропонує 18% річних.

Завдання 11. Кредит надано під просту ставку відсотків - 20% річних, строком на 250 днів. Розрахувати суму, яку отримає позичальник та суму процентних грошей, що отримає банк за користування кредитом, якщо необхідно повернути 15 000 грн .

Запитання для самоконтролю:

1. Пояснити сутність та особливості грошового ринку.
2. Які види інструментів грошового ринку Ви знаєте?
3. Надайте характеристику суб'єктів грошового ринку.
4. Наведіть інституціональну модель грошового ринку.
5. Які переваги та недоліки сектору прямого фінансування грошового ринку?
6. Які переваги та недоліки сектору опосередкованого фінансування грошового ринку?
7. Наведіть класифікацію секторів грошового ринку та надайте їх характеристику.
8. Що уявляє собою попит на гроші? Які основні складові він включає?
9. Які фактори впливають на попит на гроші?
10. Що уявляє собою пропозиція грошей? Які фактори впливають на пропозицію грошей?
11. Наведіть графічну модель грошового ринку та пояснить вплив на грошовий ринок основних факторів.

ТЕМА 6. ГРОШОВІ СИСТЕМИ

План практичного заняття

1. Поняття грошової системи, її елементи.
2. Види грошових систем та їх еволюція.
3. Створення і розвиток грошової системи України.

Теми рефератів

1. Грошова система України, її становлення та розвиток.
2. Грошові системи металевого та кредитного обігу.
3. Грошова система ринкового типу і механізм її функціонування.
4. Механізм функціонування паперово-кредитної системи грошей.
5. Механізм функціонування грошових систем монометалізму та біметалізму.
6. Типи грошових систем та їх еволюція.
7. Грошові системи США, Великобританії, Франції та Німеччини.
8. Сучасні тенденції у розвитку грошових систем.
9. Державне регулювання грошової сфери як головне призначення грошової системи

Тести

1. Грошова система — це:
 - A) сукупність платежів у національній та іноземних валютах;
 - B) сукупність грошових потоків між юридичними і фізичними особами;
 - C) форма організації грошового обігу, яка закріплена законодавством;
 - D) сукупність кредитних та фінансових установ у державі.
2. Грошова система держави містить такі елементи:
 - A) назва грошової одиниці;
 - B) види податків;
 - C) масштаб цін;
 - D) валютний курс.
3. Законними платіжними засобами у грошовій системі держави є:
 - A) комерційні векселі;
 - B) банківські білети;
 - C) державні облігації;
 - D) акції корпорацій.
4. До грошової системи біметалізму відносять:
 - A) золотомонетний стандарт та систему подвійної валюти;
 - B) систему подвійної валюти та золотозливковий стандарт;
 - C) золотодевізний стандарт та система паралельної валюти;
 - D) систему подвійної та „кульгаючої” валюти.
5. Органами, що регулюють грошовий оборот в Україні, є:
 - A) Національний банк України;
 - B) Міністерство фінансів України;

- C) комерційні банки;
 - D) Міністерство економіки України.
6. Грошово-кредитна політика — це:
- A) регулювання економічної діяльності у сферах фінансів та банківської справи;
 - B) регулювання і контроль банківської діяльності з боку держави;
 - C) система заходів у грошово-кредитній сфері, спрямованих на забезпечення стабільності національної грошової одиниці;
 - D) сукупність економічних, правових та організаційних заходів, здійснюваних центральним банком у сфері валютних відносин.
7. До грошової системи біметалізму відносять:
- A) золотомонетний стандарт;
 - B) система подвійної валюти;
 - C) золотодевізний стандарт ;
 - D) система подвійної валюти.
8. До грошової системи монометалізму відносяться:
- A) золотомонетний стандарт;
 - B) золото-зливковий стандарт;
 - C) система подвійної валюти;
 - D) система паралельної валюти .
9. Емісійна система країни – це :
- A) сукупність купівельних, платіжних та накопичених коштів;
 - B) система грошового обігу в державі, що склалася історично та закріплена національним законодавством;
 - C) рух грошів при виконанні ними своїх функцій;
 - D) законодавчо встановлений порядок випуску і обігу грошових знаків.
10. Система паперово-кредитного обігу – це :
- A) грошова система, коли грошовий метал безпосередньо перебуває в обігу та виконує всі функції грошей;
 - B) грошова система, за якою обіг обслуговують грошові знаки, що не мають внутрішньої вартості;
 - C) грошова система, за якою в обігу відсутні золоті монети та їх вільне карбування, обмін банкнот здійснюється лише на золоті зливки з певними обмеженнями;
 - D) грошова система, за якою відсутній обіг золотих монет та їх вільне карбування, а обмін банкнот здійснюється на іноземну валюту.
11. Система металевого обігу – це:
- A) грошова система, коли грошовий метал безпосередньо перебуває в обігу та виконує всі функції грошей;
 - B) грошова система, за якою обіг обслуговують грошові знаки, що не мають внутрішньої вартості;
 - C) грошова система, за якою в обігу відсутні золоті монети та їх вільне карбування, обмін банкнот здійснюється лише на золоті зливки з певними обмеженнями;

- D) грошова система, за якою відсутній обіг золотих монет та їх вільне карбування, а обмін банкнот здійснюється на іноземну валюту.
- 12.** До елементів грошової системи не відноситься:
- A) масштаб цін;
 - B) система безготівкових розрахунків;
 - C) рівень інфляції;
 - D) грошова одиниця.
- 13.** Законодавчо встановлений грошовий знак, що призначений для вимірювання цін, товарів і послуг називається:
- A) паритет валют
 - B) валютний курс;
 - C) грошова одиниця;
 - D) масштаб цін.
- 14.** В залежності від форми грошей, що знаходяться в обігу, в Україні використовується:
- A) система біметалевого обігу;
 - B) система паперово-кредитного обігу;
 - C) система кредитного обігу;
 - D) система монометалевого обігу.
- 15.** Державним органом, що здійснює грошово-кредитне та валютне регулювання в Україні є:
- A) Національний банк України;
 - B) Міністерство фінансів України;
 - C) Кабінет міністрів України;
 - D) Верховна Рада України.
- 16.** Система біметалізму при якій співвідношення між золотими і срібними монетами визначається державою називається:
- A) система паралельної валюти;
 - B) система подвійної валюти;
 - C) система «кульгаючої» валюти;
 - D) система кредитного обігу.
- 17.** До основних елементів грошової системи України відносять:
- A) грошову одиницю;
 - B) масштаб цін;
 - C) валютний курс;
 - D) все вище перелічене.
- 18.** Грошова система, коли обіг грошей обслуговують знаки вартості, що не мають внутрішньої вартості називається:
- A) система металевого обігу;
 - B) система монометалевого обігу;
 - C) система паперово-кредитного обігу;
 - D) система біметалізму
- 19.** Грошова система держави містить такі елементи:
- A) грошова одиниця та валютний курс;

- В) податки та емісійна система;
- С) масштаб цін та інфляція;
- Д) валютний курс та процентна ставка.

20. Грошова система України функціонує на базі:

- А) податкової системи
- В) банківської системи;
- С) фінансової системи;
- Д) фондового ринку.

Практичні завдання

Завдання 1. Середній рівень цін зріс за рік на 9%, обсяг виробництва - на 6%, швидкість обороту грошей знизилася з 4 до 3,5 обороту. Визначити обсяг грошової маси на кінець року, якщо на початку року він становив 5 трлн. грн.

Рішення:

$$P=100\%+9\%=109\%; Q=100\%+6\%$$

$$V_{п.р.}=4 \text{ об.} - 100\%; V_{к.р.}=3,5 \text{ об.} - X \%$$

$$V_{к.р.} = 3,5 * 100 / 4 = 87,5\%$$

$$M=P*Q/V = 109 * 106 / 87,5 = 132,05\%$$

$$M_{п.р.} = 5 \text{ трлн.грн.} - 100\%$$

$$M_{к.р.} = X \text{ трлн. грн.} - 132,05\%$$

$$M_{к.р.} = 132,05 * 5 / 100 = 6,6 \text{ трлн.грн.}$$

Завдання 2. Обсяг ВВП становить 40 трлн. руб., а грошової маси - 8 трлн. грн. Визначити:

- а) коефіцієнт монетизації економіки,
- б) швидкість обороту грошей.

Рішення:

$$а) K_m = M / \text{ВВП} = 8 / 40 = 0,2 = 20\%$$

$$б) V = \text{ВВП} / M = 40 / 8 = 5 \text{ (разів на рік)}$$

Завдання 3. Банківський мультиплікатор дорівнює 10, максимально можливу кількість грошей, яку може створити банківська система - 60 млн. грн. Визначити:

- а) норму обов'язкових резервів,
- б) суму початкового депозиту.

Рішення:

$$а) r = 1 / M_6 = 0,1 = 10\%$$

$$б) D = M_s / M_6 = 60 / 10 = 6 \text{ млн.грн.}$$

Завдання 4. Норма обов'язкових резервів дорівнює 5%. Коефіцієнт депонування (відношення готівка / депозити) - 60% обсягу депозитів. Сума обов'язкових резервів - 90 млрд. грн. Визначити обсяг грошової маси в обороті (суму депозитів і готівки).

Рішення:

$$r=5\%, R=90 \text{ млрд. грн.}, K_d=60\%$$

$$R = D * r,$$

$$D = R/r = 90/0,05 = 1800 \text{ млрд. грн.}$$

$$M_0 = D * K_d = 1800 * 0,6 = 1080 \text{ млрд. грн.}$$

$$M_2 = M_0 + D = 1080 + 1800 = 2880 \text{ млрд. грн.}$$

Завдання 4. ВВП становить 15 000 млрд. грн., а грошова маса - 3 000 млрд. грн.. Розрахувати показники оборотності грошової маси:

а) швидкість обороту (кількість оборотів) грошової маси;

б) тривалість одного обороту (в днях).

Рішення:

$$\text{а) } V = \text{ВВП}/M = 15000/3000 = 5 \text{ разів на рік}$$

$$\text{б) } t = D(\text{кількість днів у році})/V = 360/5 = 72 \text{ дня}$$

Практичні завдання для самостійного розв'язання

Завдання 5. Номінальний ВВП за рік склав 127 126 млн.грн , номінальна маса грошей (агрегат М3) на кінець року - 22 070 млн.грн . Визначити рівень монетизації ВВП в країні.

Завдання 6. Визначити грошову пропозицію, якщо сума депозитів становить 25 млрд.грн , готівка складає 6,5 млрд.грн , сума резервів становить 3,2 млрд.грн . Норма обов'язкового банківського резервування становить 22%.

Завдання 7. Визначити, на скільки збільшиться грошова пропозиція, якщо сума депозитів становить 40 млрд.грн , готівка складає 20 млрд.грн , норма обов'язкових резервів комерційних банків в центральному банку становить 15%.

Завдання 8. Норма обов'язкових резервів дорівнює 5%. Коефіцієнт депонування (відношення готівка/депозити) – 60% обсягу депозитів. Сума обов'язкових резервів – 90 млн. грн . Визначити обсяг грошової маси в обороті (суму депозитів і готівки).

Завдання 9. ВВП складає 15 000 млрд. грн , грошова маса – 3 000 млрд. грн. Визначити показники оборотності грошової маси:

а) швидкість обороту (кількість оборотів) грошової маси;

б) тривалість одного обороту (у днях).

Запитання для самоконтролю:

1. Поясніть сутність грошової системи.
2. Які основні елементи грошової системи Ви знаєте? Надайте її характеристику.
3. Які особливості формування та розвитку грошової системи України?
4. Які типи грошових систем ви знаєте?
5. Які Ви знаєте типи грошових систем?
6. Охарактеризуйте систему обігу металевих грошей.
7. Що таке біметалізм і монометалізм, золотомонетний стандарт?
8. Охарактеризуйте паперово-грошову систему.
9. Дайте характеристику грошової системи ринкового типу.
10. Дайте характеристику грошової системи неринкового типу.
11. Охарактеризуйте грошові системи відкритого та закритого типів.

12. Які етапи можна виділити в розвитку грошових систем?
13. Чим характеризується сучасна грошова система ринкового типу?
14. Яке місце належить Національному банку України в сучасній структурі грошової системи?
15. Поясніть основні етапи створення та розвитку грошової системи України.

ТЕМА 7. ІНФЛЯЦІЯ ТА ГРОШОВІ РЕФОРМИ

План практичного заняття

1. Сутність, види та закономірності розвитку інфляції.
2. Державне регулювання інфляції.
3. Особливості інфляції в Україні.
4. Сутність та види грошових реформ.
5. Особливості проведення грошової реформи в Україні.

Теми рефератів

1. Сутність, причини та види інфляції.
2. Особливості інфляційних процесів в Україні.
3. Способи вимірювання інфляції та їх характеристика.
4. Антиінфляційна політика держави та методи подолання інфляційних процесів.
5. Соціально-економічні наслідки інфляції.
6. Сучасні інфляційні процеси в Україні: причини та шляхи подолання
7. Сутність та види грошових реформ.
8. Особливості проведення грошової реформи в Україні.
9. Вплив валютно-курсової політики на інфляційні процеси в Україні

Тести

1. Інфляція – це:
 - А) форма організації грошового обороту в країні, встановлена загальнодержавними законами,
 - В) тривале і швидке знецінення грошей внаслідок надмірного зростання їх маси в обороті,
 - С) процес створення нових банківських депозитів при кредитуванні банками клієнтури на основі додаткових резервів що надійшли в банк
 - Д) емісія готівки НБУ.
2. Як називається інфляція, при якій середньорічний темп приросту цін складає від 10% до 50%(іноді до 100%) :
 - А) галопуюча інфляція;
 - В) повзуча інфляція;
 - С) гіперінфляція;
 - Д) інфляція попиту.

3. Як називається інфляція, при якій середньорічний темп приросту цін складає від 3% до 5% :
- A) галопуюча інфляція;
 - B) повзуча інфляція;
 - C) гіперінфляція;
 - D) інфляція попиту.
4. Як називається інфляція, при якій середньорічний темп приросту цін понад 100% :
- A) галопуюча інфляція;
 - B) повзуча інфляція;
 - C) гіперінфляція;
 - D) інфляція попиту.
5. Грошова реформа – це :
- A) повне або часткове перетворення грошової системи, яке здійснює держава з метою впорядкування та укріплення грошового обігу;
 - B) система грошового обігу в державі, що склалася історично та закріплена національним законодавством;
 - C) законодавчо встановлений порядок випуску і обігу грошових знаків;
 - D) все перераховане неправильно.
6. Як називається грошова реформа, за якою передбачається не тільки заміна одного виду грошей на інший, а й здійснення істотних структурних змін в економіці:
- A) формальною реформою;
 - B) деномінаційною реформою;
 - C) повною реформою;
 - D) реформою часткового типу.
7. Як називається грошова реформа, за якою передбачається збільшення грошової одиниці (масштабу цін):
- A) формальна реформа;
 - B) деномінаційна реформа;
 - C) повна реформа;
 - D) реформа часткового типу.
8. Зовнішній вияв інфляції полягає у:
- A) зростанні цін на товари та послуги; падінні курсу національної валюти; поглибленні товарного дефіциту;
 - B) падінні цін на товари та послуги; падінні курсу національної валюти; поглибленні товарного дефіциту;
 - C) зростанні цін на товари та послуги; зростанні курсу національної валюти; поглибленні товарного дефіциту;
 - D) зростанні цін на товари та послуги; падінні курсу національної валюти; зменшенні товарного дефіциту.
9. Хто виграє від інфляції:
- A) пенсіонери;
 - B) позичальники, що отримали кредити у банках;

- C) кредитори, що надали кредити населенню;
 - D) працівники державного сектору.
10. Як інфляційні очікування впливають на динаміку цін:
- A) підвищують ціни;
 - B) знижують ціни;
 - C) підтримують ціни на стабільному рівні;
 - D) правильної відповіді немає.
11. Інфляція в Україні має такі наслідки:
- A) зростання зайнятості;
 - B) скорочення виробництва ВВП;
 - C) зростання рівня життя населення;
 - D) зниження реальних доходів населення.
12. Деномінація грошових знаків — це:
- A) зниження цін;
 - B) зростання тарифів;
 - C) зростання заробітної плати;
 - D) обмін старих грошових знаків на нові у певній пропорції.
13. Антиінфляційна політика проводиться за такими напрямками:
- A) дефляційна політика;
 - B) політика доходів;
 - C) одночасно дефляційна політика та політика доходів;
 - D) всі відповіді правильні.
14. Дефляційна політика включає:
- A) скорочення витрат державного бюджету;
 - B) посилення податкового тиску на доходи;
 - C) державний контроль за заробітною платою і цінами;
 - D) випуск державних позик.
15. Політика доходів включає:
- A) скорочення витрат державного бюджету;
 - B) посилення податкового тиску на доходи;
 - C) державний контроль за заробітною платою і цінами;
 - D) випуск державних позик.
16. Нуліфікація – це:
- A) купюри одного зразка замінюються на купюри іншого зразка, масштаб цін не змінюється;
 - B) старі грошові знаки визнаються недійсними, вилучаються з обігу, замість них випускають нові гроші;
 - C) випуск в оборот нових грошових знаків здійснюється поступово, паралельно з випуском старих знаків;
 - D) купюри одного зразка замінюються на купюри іншого зразка, масштаб цін збільшується.
17. За формами прояву інфляції можна виділити:
- A) цінову інфляцію, інфляцію заощаджень, девальвацію;
 - B) повзучу, помірну, галопуючу інфляцію;

- C) інфляцію попиту, інфляцію витрат, гіперінфляцію;
- D) правильної відповіді немає.

18. Для вимірювання інфляції найчастіше застосовуються наступні індекси цін:

- A) індекс споживчих товарів;
- B) індекс цін виробників;
- C) індекс цін ВВП;
- D) всі відповіді вірні.

19. До яких наслідків призводить високий рівень інфляції в Україні:

- A) знецінення національної валюти;
- B) зниження курсу національної валюти;
- C) підвищення курсу національної валюти;
- D) не впливає на курс валюти.

20. Зростання заробітної плати, витрат на енергетичні та сировинні ресурси, а також падіння виробітку призведе до:

- A) інфляції пропозиції;
- B) інфляції попиту;
- C) дефляції;
- D) стагфляції.

Практичні завдання

Завдання 1. Кожний місяць ціни зростають на 6%. Визначте річний рівень інфляції.

Рішення:

Темп інфляції за місяць дорівнює $\alpha_m = 0,06$, індекс інфляції за місяць дорівнює

$$I_{\text{міс}} = 1 + \alpha_m = 1 + 0,06 = 1,06.$$

Індекс інфляції за рік дорівнює

$$I_{\text{рік}} = I_{\text{міс}}^{12} = 1,06^{12} = 2,012196 = 1 + \alpha_{\text{рік}}$$

$$\text{Звідки } \alpha_{\text{рік}} = I_{\text{рік}} - 1 = 2,012196 - 1 = 1,012196 .$$

Отже, річний рівень інфляції досягає 101,2196%.

Завдання 2. Як зміниться величина реального доходу, якщо номінальний дохід збільшиться на 12%, а рівень інфляції становитиме 9%?

Рішення:

$$F' - F = F/I - F \quad F' = F/I$$

Зміна реального доходу становитиме:

$$F' - F = F/I - F = 112/109 - 100 = 2,75\%$$

100 – це база, відносно якої вимірювався рівень цін.

Отже, реальний дохід збільшиться на 2,75%.

Завдання 3. Банк пропонує 15% річних по вкладах. Очікується, що ціни за рік зростуть на 8%. Яка необхідна проста процентна ставка, щоб не втратити від інфляції? Чому дорівнює реальна проста процентна ставка?

Рішення:

Щоб отримати 15% реальних (з урахуванням інфляції), необхідна проста процентна ставка :

$$j = r + \alpha + r * \alpha = 0,15 + 0,08 + 0,15 * 0,08 = 0,242 \text{ або } 24,2\%.$$

З формули знаходимо реальну просту процентну ставку

$$r = \frac{j - \alpha}{1 + \alpha} = \frac{0,15 - 0,08}{1 + 0,08} = 0,0648 \text{ або } 6,48\%$$

Отже, насправді проста процентна ставка за вкладом, якщо врахувати інфляцію, становить 6,48%.

Завдання 4. Позичальник одержав від кредитора 30000 грн. на 1 рік під 16% річних за простою процентною ставкою. Індекс інфляції в країні за підсумками року становив 116,6%.

Визначте майбутню та реальну суму боргу, втрати кредитора, спричинені інфляцією. Яку ставку простих процентів варто використовувати, щоб реальна прибутковість кредитної операції була 16% річних? Чому дорівнює реальна процентна ставка?

Рішення:

Майбутня вартість боргу :

$$F = P \times (1 + j) = 30000 \times (1 + 0,16) = 34800 \text{ грн.}$$

Реальна сума боргу з при $I = 1,166$:

$$F' = F / I = 34800 / 1,166 = 29845,63 \text{ грн}$$

Втрати кредитора:

$$F - F' = 34800 - 29845,63 = 4954,37 \text{ грн.}$$

Щоб реальна прибутковість кредитної операції складала 16% річних варто використовувати ставку процентів:

$$j = r + \alpha + r \times \alpha = 0,16 + 0,166 + 0,16 \times 0,166 = 0,3526 \text{ або } 35,26\%.$$

Реальна процентна ставка при $j = 16\%$ та $\alpha = 16,6\%$:

$$r = \frac{j - \alpha}{1 + \alpha} = \frac{0,16 - 0,166}{1 + 0,166} = -0,0051 \text{ або } -0,51\%$$

Отже, ця кредитна операція приносить збиток 0,51%.

Завдання 5. Індекс споживчих цін (індекс інфляції) до попереднього місяця у січні 2019 року становив 100,5%, у лютому - 100,6%, у березні - 100,2%. Визначте індекс споживчих цін за березень 2019 р. до грудня 2018 р.

Рішення:

За формулою індекс споживчих цін за березень 2019 р. до грудня 2018 р. дорівнює:

$$I = 1,005 \times 1,006 \times 1,002 = 1,013052 \text{ або } 101,3\%.$$

Отже, за перші три місяці 2019 р. ціни зросли на 1,3%.

Завдання 6. Темп інфляції у вересні 2019 р. становив 2,2%, у жовтні індекс споживчих цін дорівнював 1,029, у листопаді по відношенню до жовтня ціни знизилися на 0,7%. Визначте, на скільки процентів зросли ціни за ці три місяці. Чому дорівнює середньомісячний рівень цін?

Рішення:

За формулою індекс споживчих цін за дані три місяці дорівнює:

$$I = 1,022 \times 1,029 \times 1,022 = 1,074774 .$$

Отже, за дані три місяці ціни зросли в 1,074774 разу, або на 7,4774%.

Середньомісячний темп інфляції за ці три місяці знаходиться як середнє геометричне з місячних індексів споживчих цін:

$$I_{сер} = \sqrt[3]{1,074774} = 1,024328, \text{ або } 102,4328\%.$$

Отже, ціни в середньому за ці три місяця збільшувалися щомісяця на 2,4328%.

Завдання 7. Банк видав клієнту кредит у сумі 30000 грн. на два місяці. Банк бажає забезпечити реальну ставку доходності 13,7% річних. Інфляція в лютому 2018 р. становила 2,7%, у січні - 2,9%. Визначте просту процентну ставку банку з урахуванням інфляції. Яку суму повинен повернути боржник, якщо кредитний договір передбачає врахування інфляції?

Рішення:

Індекс інфляції за перші два місяці 2018 р., становив

$$I = 1,029 \times 1,027 = 1,056783 .$$

З другого боку, індекс інфляції за перші два місяці 2018 р.

$$I = 1 + n \times \alpha = 1 + \frac{2}{12} \times \alpha = 1,056783$$

$$\alpha = (1,056783 - 1) / \frac{2}{12} = 0,340698$$

Звідки $\alpha = 0,340698$

Щоб отримати 13,7% річних реальних, банку необхідна проста процентна ставка, яку знаходимо з формули

$$j = r + \alpha + n \times r \times \alpha = 0,137 + 0,340698 + \frac{2}{12} \times 0,137 \times 0,340698 = 0,485477 \text{ або } 48,5477\%$$

Розв'язати задачу можна інакше.

Знайдемо $F = F' \times I$; підставимо S' , отримаємо

$$F = F' \times I = P (1 + n \times r) \times I$$

Отримаємо рівняння еквівалентності

$$1 + n \times j = (1 + n \times r) \times I$$

з якого знаходимо просту процентну ставку з урахуванням інфляції:

$$j = \frac{(1 + n \times r) \times I - 1}{n}$$

$$j = \frac{(1 + \frac{2}{12} \times 0,137) \times 1,056783 - 1}{\frac{2}{12}} = 0,485477 \text{ або } 48,55\%$$

Боржник повинен повернути з урахуванням інфляції

$$F = P (1 + n \times j) = 30000 (1 + \frac{2}{12} \times 0,485477) = 32427,38 \text{ грн.}$$

Завдання 8. Кредит у сумі 30 000 грн видається терміном на 2 роки під 16% річних за складною ставкою. Відсотки нараховуються один раз на рік. Інфляція в країні за підсумками 2017 р. становила 16,6%, у 2016 р. — 11,6%. Визначте нарощену та реальну суму боргу на кінець другого року та втрати

кредитора через інфляцію. Яку ставку складних відсотків варто використовувати, щоб реальна прибутковість кредитних операцій становила 16% річних?

Рішення:

Індекс інфляції за два роки:

$$I = \prod_{i=1}^m (1 + \alpha_i)$$

$$I = 1,166 * 1,116 = 1,301256 \text{ або } 130,1256\%.$$

Отже, ціни за два роки (2016р. і 2017р.) зросли в країні на 30,1256%.

Нарощена сума складе

$$F = P \times (1 + j)^n$$

$$F = 30000 \times (1 + 0,16)^2 = 40368 \text{ грн.}$$

Реальна сума боргу з формули $S = S' \times I$ складе

$$F' = \frac{F}{I} = \frac{40368}{1,301256} = 31022,34 \text{ грн.}$$

Втрати кредитора

$$F - F' = 40368 - 31022,34 = 9345,66 \text{ грн.}$$

Щоб реальна прибутковість кредитних операцій становила 16% річних, варто використовувати ставку відсотків з формули

$$j = (1 + r) \times \sqrt[n]{I} - 1 = (1 + 0,16) \times \sqrt[2]{1,301256} - 1 = 0,3232421 \text{ або } 32,32\%$$

Завдання 9. Кредит у сумі 30 000 грн. видається терміном на 2 роки під 16% річних за складною ставкою. Відсотки нараховуються за кожне півріччя. Інфляція в Україні за підсумками 2017 р. становила 16,6%, у 2016 р. — 11,6% Визначте нарощену й реальну суму боргу на кінець другого року та втрати кредитора через інфляцію. Яку ставку складних відсотків варто використовувати, щоб реальна прибутковість кредитних операцій становила 16% річних?

Рішення:

Індекс інфляції за два роки:

$$I = \prod_{i=1}^m (1 + \alpha_i)$$

$$I = 1,166 * 1,116 = 1,301256 \text{ або } 130,1256\%.$$

Нарощена сума дорівнює

$$F = P \times \left(1 + \frac{i}{m}\right)^{n \times m} = 30000 \times \left(1 + \frac{0,16}{2}\right)^{2 \times 2} = 40814,67 \text{ грн.}$$

Реальна сума боргу

$$F' = \frac{F}{I} = \frac{40814,67}{1,301256} = 31365,59 \text{ грн.}$$

Втрати кредитора

$$F - F' = 40814,67 - 31365,59 = 9449,08 \text{ грн.}$$

Щоб реальна прибутковість кредитних операцій становила 16% річних, варто використовувати ставку відсотків з формули

$$i = m \times \left(\left(1 + \frac{r}{m} \right) \times \sqrt[n \times m]{I} - 1 \right)$$

$$i = 2 \times \left(\left(1 + \frac{0,16}{2} \right) \times \sqrt[2 \times 2]{1,301256} - 1 \right) = 0,306983 \text{ або } 30,698\%$$

Завдання 10. Підприємство отримало кредит у сумі 100 000 грн на строк з 1 липня 2017 р. по 1 січня 2018 р. Середня номінальна ставка банків у країні при кредиті 6 місяців становила 20,4%. Індeksi інфляції за цей період становлять: 101,4, 100,6, 102,2, 102,9, 102,2, 102,1%. Нарахування відсотків щомісяця. Визначте номінальну відсоткову ставку, яка враховує інфляцію, та реальну ставку за кредитом.

Рішення:

Індекс споживчих цін за ці шість місяців дорівнює:

$$I = \prod_{i=1}^m (1 + \alpha_i)$$

$$I = 1,014 \times 1,006 \times 1,022 \times 1,029 \times 1,022 \times 1,021 = 1,1193831$$

При $m = 12$ (щомісячне нарахування відсотків) та $n = 1/2$ (півроку) знаходимо:

$$r = m \times \left(\frac{\left(1 + \frac{i}{m} \right)}{\sqrt[n \times m]{I}} - 1 \right)$$

$$r = 12 \times \left(\frac{\left(1 + \frac{0,204}{12} \right)}{\sqrt[0,5 \times 12]{1,1193831}} - 1 \right) = -0,0232476 \text{ або } -2,33\%$$

Отже, насправді номінальна відсоткова ставка за кредитом, якщо врахувати інфляцію, становить - 2,32476%. Таким чином, ця операція буде приносити 2,32476% збитку. Знайдемо номінальну відсоткову ставку i , яка враховує інфляцію :

$$i = m \times \left(\left(1 + \frac{r}{m} \right) \times \sqrt[n \times m]{I} - 1 \right)$$

$$i = 12 \times \left(\left(1 + \frac{0,204}{12} \right) \times \sqrt[0,5 \times 12]{1,1193831} - 1 \right) = 0,435558 \text{ або } 43,56\%$$

Отже, щоб отримати 20,4% реальних, кредиторію необхідна номінальна відсоткова ставка 43,56%.

Завдання 11. Як зміниться проста облікова ставка і сума відсотків (дисконту) після врахування інфляції при проведенні операції обліку 3-місячного векселя на 300 грн, якщо банківська облікова ставка 10% річних? Індеси інфляції в країні, у вересні 2017 р. 102,2%, жовтні — 102,9, листопаді — 102,2%. Яку просту облікову ставку варто використовувати, щоб реальна прибутковість операції обліку векселя становила 10% річних?

Рішення:

Індекс споживчих цін за ці три місяці дорівнює:

$$I = \prod_{i=1}^m (1 + \alpha_i)$$

$$I = 1,022 \times 1,029 \times 1,022 = 1,074774$$

За ці три місяці ціни зросли в 1,074774 рази, або на 7,4774%. Кількість днів у цих трьох місяцях дорівнює (в роках):

$$n = \frac{30 + 31 + 30}{365} = \frac{91}{365}$$

З другого боку, індекс інфляції

$$I = (1 + n \times \alpha) = 1 + \frac{91}{365} \times \alpha = 1,074774$$

$$\alpha = \frac{1,074774 - 1}{\frac{91}{365}} = 0,299918$$

Знаходимо просту облікову ставку з урахуванням інфляції:

$$d = \frac{\alpha + r}{1 + n \times \alpha} = \frac{0,299918 + 0,1}{1 + \frac{91}{365} \times 0,299918} = 0,372095 \text{ або } 37,2\%$$

Просту облікову ставку з урахуванням інфляції можна знайти інакше.

$$d = \frac{I - 1 + n \times r}{I \times n} = \frac{1,074774 - 1 + \frac{91}{365} \times 0,1}{1,074774 \times \frac{91}{365}} = 0,372095 \text{ або } 37,2\%$$

Щоб реальна прибутковість операції обліку векселя становила 10% річних, варто використовувати просту облікову ставку, яку знаходимо з формули $I = (1 + n \times \alpha)$:

$$r = \frac{1 - (1 - n \times d) \times I}{n} = \frac{1 - (1 - \frac{91}{365} \times 0,1) \times 1,074774}{\frac{91}{365}} = 0,192428 \text{ або } 19,24\%$$

Знайдемо дисконт без урахування інфляції:

$$D = n \times d \times S = \frac{91}{365} \times 0,1 \times 300 = 7,48 \text{ грн.}$$

Дисконт після врахування інфляції:

$$D = n \times d \times S = \frac{91}{365} \times 0,372095 \times 300 = 27,83 \text{ грн.}$$

Отже, якщо врахувати інфляцію, то облікова ставка збільшиться з 10 до 37,2095%, а сума дисконту збільшиться з 7,48 до 27,83 грн. Щоб реальна прибутковість операції обліку векселя складала 10% річних, варто використовувати просту облікову ставку 19,24%.

Практичні завдання для самостійного розв'язання

Завдання 12. Позику у сумі 350 000 грн надано 05.03. і сплачено 15.09. поточного року. Ставка процентів становить 12% річних, річний темп інфляції – 18%, рік не високосний. Визначити просту ставку процентів з урахуванням інфляції. Визначити суму кінцевого сплаченого платежу з урахуванням інфляції. Зробити висновки.

Завдання 13. Банк надав довготерміновий кредит під процентну ставку 25% річних. Очікуваний середньорічний рівень інфляції на період дії кредитної угоди становить 15%. Визначити ставку кредитної угоди, щоб застрахувати платежі за кредитом від знецінення.

Завдання 14. Початкова сума боргу становить 500 000 грн, складна процентна ставка – 13%, термін угоди – 3 роки. Індекс інфляції у зв'язку з підвищенням цін на товари й послуги становить у середньому 1,35. Визначити кінцеву суму боргу: а) без урахування інфляції; б) з урахуванням інфляції.

Запитання для самоконтролю:

1. Що уявляє собою інфляція?
2. Які види інфляції Ви знаєте? Надайте їм характеристику.
3. Які основні причини виникнення інфляції?
4. Поясніть сутність інфляції попиту та інфляції пропозиції.
5. Охарактеризуйте основні етапи інфляції в Україні.
6. Поясніть причини інфляції попиту та інфляції витрат.
7. Яким чином вимірюється рівень інфляції?
8. Як визначається індекс споживчих цін, індекс цін виробника та дефлятор ВВП?
9. Які можуть бути наслідки інфляції?
10. Поясніть особливості інфляції в Україні.
11. Які протivoінфляційні заходи розробляє держава?
12. Що таке грошова реформа? Які види грошових реформ Ви знаєте? Надайте їм характеристику.

ТЕМА 8. ВАЛЮТНИЙ РИНОК І ВАЛЮТНІ СИСТЕМИ

План практичного заняття

1. Поняття національної валютної системи.
2. Валютний курс, види валютних курсів.
3. Валютний ринок. Основні види валютних операцій.

4. Платіжний баланс та золотовалютні резерви.
5. Валютні системи та валютна політика.

Теми рефератів

1. Сутність та структура валютного ринку.
2. Проблеми функціонування та перспективи розвитку валютного ринку України.
3. Механізм формування валютного курсу та види валютних курсів.
4. Інфраструктура українського валютного ринку та поточні тенденції його функціонування.
5. Види та характеристика валютних операцій на валютному ринку.
6. Види валютних систем та їх еволюція.
7. Особливості формування та розвитку валютної системи України.
8. Використання золотовалютних резервів у системі валютного регулювання.
9. Платіжний баланс України та його структура.
10. Методи регулювання платіжного балансу.
11. Особливості формування та розподілу світових золотовалютних резервів у сучасних умовах.
12. Становлення та розвиток Європейської валютної системи.

Тести

1. Валюта – це:
 - А) грошові кошти, формування та використання яких прямо чи опосередковано пов'язано із зовнішньоекономічними відносинами;
 - В) грошові знаки іноземних держав та інші кредитні документи, які визначаються в іноземних валютних одиницях та використовуються в міжнародних розрахунках;
 - С) платіжні документи, фондові цінності та інші фінансові інструменти іноземного походження;
 - Д) гроші іноземних держав та їхні золотовалютні резерви.
2. Національна валюта – це:
 - А) валюта, виражена в грошах, що емітуються банківськими системами іноземних країн;
 - В) валюта, виражена в грошах, що емітуються національною банківською системою;
 - С) валюта, виражена в міжнародних грошових одиницях, що емітуються міжнародними фінансово-кредитними установами;
 - Д) валюта, яка вільно обмінюється на валюти інших країн.
3. Колективна валюта – це:
 - А) валюта, виражена в грошах, що емітуються банківськими системами іноземних країн;
 - В) валюта, виражена в грошах, що емітуються національною банківською системою;

- С) валюта, виражена в міжнародних грошових одиницях, що емітуються міжнародними фінансово-кредитними установами;
D) валюта, яка вільно обмінюється на валюти інших країн.
4. Іноземна валюта – це:
A) валюта, виражена в грошах, що емітуються банківськими системами іноземних країн;
B) валюта, виражена в грошах, що емітуються національною банківською системою;
C) валюта, виражена в міжнародних грошових одиницях, що емітуються міжнародними фінансово-кредитними установами;
D) валюта, яка вільно обмінюється на валюти інших країн.
5. Якщо валюта може вільно обмінюватися на інші валюти, то це:
A) валютний курс;
B) конвертованість валюти;
C) валютний паритет;
D) крос - курс валюти.
6. Валюта, яка обмінюється на іноземну з певними обмеженнями має:
A) повну конвертованість;
B) часткову конвертованість;
C) неконвертована;
D) правильна відповідь відсутня.
7. Співвідношення між двома валютами, яке виникає відносно третьої валюти, має назву:
A) факторинг;
B) валютний паритет;
C) крос-курс;
D) валютний курс.
8. Валюта, в якій встановлюється ціна у зовнішньоторговельному контракті, це:
A) валюта оплати;
B) валюта ціни;
C) валюта угоди;
D) валюта кредиту.
9. Якщо обсяги проданої валюти перевищують зобов'язання за купленою валютою, то валютна позиція комерційного банку вважається:
A) відкритою;
B) закритою;
C) довгою;
D) короткою.
10. Ціною на валютному ринку є:
A) процентна ставка по кредитах;
B) валютний курс;
C) процентна ставка по депозитам;
D) крос-курс.

- 11.** Валютний курс –це:
- A) «ціна» грошової одиниці однієї країни, що визначена в грошовій одиниці іншої країни;
 - B) співвідношення між двома валютами, яке виникає відносно третьої валюти;
 - C) співвідношення купівельної сили валют;
 - D) правильної відповіді немає.
- 12.** Дефіцит платіжного балансу виникає в разі, коли:
- A) сума поточного балансу та балансу руху капіталу збігаються;
 - B) сума поточного балансу та балансу руху капіталу від’ємна;
 - C) сума поточного балансу та балансу руху капіталу додатна;
 - D) правильної відповіді немає.
- 13.** «Активний платіжний баланс» спостерігається у випадку, коли:
- A) сальдо балансу за поточними операціями додатне;
 - B) приплив капіталу до країни перевищує відплив капіталу з країни;
 - C) баланс за поточними операціями і рухом капіталів додатний
 - D) сальдо балансу за поточними операціями від’ємне.
- 14.** Підвищення курсу національної валюти відносно іноземної валюти називається:
- A) ревальвація;
 - B) девальвація;
 - C) конвертація;
 - D) деномінація.
- 15.** Зниження курсу національної валюти відносно іноземної валюти називається:
- A) ревальвація;
 - B) девальвація;
 - C) конвертація;
 - D) деномінація.
- 16.** Для покриття дефіциту платіжного балансу, надання позик, фінансової допомоги використовується:
- A) міжнародна резервна валюта;
 - B) міжнародна торгова валюта;
 - C) світова валюта;
 - D) немає правильної відповіді.
- 17.** Курс, що формується на валютному ринку під впливом попиту і пропозиції називається:
- A) плаваючий валютний курс;
 - B) фіксований валютний курс;
 - C) змішаний валютний курс;
 - D) офіційний валютний курс.
- 18.** Встановлення курсу іноземної валюти щодо національної валюти даної країни – це:
- A) валютне котирування;

- В) конвертованість валюти;
 - С) валютний паритет;
 - Д) резервування валюти.
19. До касових валютних операцій відносяться:
- А) форвардні операції;
 - В) ф'ючерсні операції;
 - С) опціонні операції;
 - Д) операції „спот”.
20. До строкових валютних операцій відносяться:
- А) форвардні операції;
 - В) валютний „своп”;
 - С) валютний арбітраж;
 - Д) всі відповіді правильні.

Практичні завдання

Завдання 1. Приват Банк 20.02 оголосив таке котирування валют: USD/UAN=27,6370-27,7580; USD/EUR=0,8240-0,8465. Визначити крос-курс покупки-продажу EUR/UAN.

Рішення:

Крос-курс - це визначення обмінного курсу двох валют через третю.

Крос-курс може бути записаний у такий спосіб:

$$(USD / UAN) (EUR / USD) = (EUR / UAN).$$

Таким чином, курс покупки обчислюється таким чином:

$$27,6370/0,8465 = 32,6486$$

а курс продажу:

$$27,7580/0,8240 = 33,6869$$

$$\text{Відповідь: } EUR / UAN = 32,6486 - 33,6869$$

Завдання 2. Американська корпорація поставляє сировину для виробництва кормів англійської компанії. З 1 січня курс фунта стерлінгів піднявся з 2,4 долари до 2,8 долари за фунт стерлінгів. Сума невиконаних контрактів американськими експортерами перед партнерами складає 40 млн. фунтів стерлінгів. Визначите, які доходи або збитки одержують американські експортери.

Рішення:

До зміни курсу обсяг одержуваних від англійської компанії грошових коштів становив: $40 * 2,4 = 96$ млн.дол.

Після того, як курс змінився американська компанія отримає більшу суму, яка складе: $40 * 2,8 = 112$ млн.дол.

Додаткові доходи американської корпорації, отримані в результаті зміни курсу фунта стерлінгів, складуть: $112-96 = 16$ млн.дол.

Завдання 3. Англійська фірма продає українському підприємству устаткування на суму GBR 1 млн. На момент відвантаження устаткування курс GBR/UAN складає 38,45 грн. за 1 фунт. Оплата поставленого устаткування

була здійснена через 2 місяці, коли курс був 0,026 ф. ст. за 1 грн. Визначити прибуток (збиток) постачальника від операційного ризику.

Рішення:

На момент відвантаження еквівалент вартості обладнання в грн. становив: $1 * 38,45 = 38,45$ млн. грн.

При оплаті відвантаження еквівалент вартості обладнання в ф. ст. становив: $38,45 * 0,026 = 0,9997$ млн. фунт. ст.

Збиток постачальника становить: $1 - 0,9997 = 0,0003$ млн.фунт. ст.

Завдання 4. Компанія з Великобританії має дочірню фірму в США, вартість чистих активів якої склала на 1 січня 560 тис. дол. США. Курси валют при цьому становили на 1 січня - 1 фунт стерлінгів = 1,75 дол. США, на 1 грудня того ж року - 1 фунт стерлінгів = 1,83 дол. США. Визначити результат зміни валютного курсу для англійської компанії.

Рішення:

Для виконання завдання потрібно долари США перевести в фунти стерлінгів. Вартість активів дочірньої компанії на 1 січня склала 320 тис. Фунтів ($560 / 1,75$), а на 1 грудня - 306 тис. Фунтів ($560 / 1,83$). Таким чином, збиток склав 14 тис. Фунтів стерлінгів в результаті несприятливої зміни курсу.

Практичні завдання для самостійного розв'язання

Завдання 5. Англійська компанія на початку вересня повинна оплатити USD 5 млн. Поточний курс GBR/USD складає 1,80. Розрахувати для умов Чикагської товарної біржі, скільки ф'ючерсних контрактів варто придбати компанії і її прибуток (збиток), якщо обмінний курс складе: 1) 1,75; 2) 1,85.

Завдання 6. Розрахувати розмір заробітної плати у дол. США, а також приріст заробітної плати у грошовому та відсотковому вимірі на основі даних, наведених у таблиці 3.

Таблиця 3 – Вихідні дані для розрахунку заробітної плати

Год	Курс грн/дол.	Середня заробітна плата, грн	Приріст, грн.	Приріст, %	Середня заробітна плата, \$	Приріст, \$	Приріст %
1999	5,02	178	x	x		x	x
2005	5,05	806					
2008	7,79	1806					
2013	7,99	3265					
2014	15,76	4012					
2015	21	3537					
2016	24,63	3900					
2017	26,62	4300					
2018	27,2	5000					
2019	25,8	9205					
2020	26,96	10542					

Завдання 7. Розрахувати величину приросту номінального ВВП України у грошовому та відсотковому вимірі на основі даних таблиці 4.

Таблиця 4 – Вихідні дані для розрахунку приросту ВВП

Рік	Номінальний ВВП , млн. грн.			Номінальний ВВП , млн. дол.		
	Величина, млн. грн	Приріст, млн. грн	Приріст, %	Величина, млн. дол.	Приріст, млн. дол.	Приріст, %
2002	225810	х	х	42393	х	х
2003	267344			50133		
2004	345113			64883		
2005	441452			86142		
2006	544153			107753		
2007	720731			142719		
2008	948056			179992		
2009	913345			117228		
2010	1082569			136419		
2011	1316600			163160		
2012	1408889			175781		
2013	1454931			183310		
2014	1566728			131805		
2015	1979458			90615		
2016	2383182			93270		
2017	2982920			112154		
2018	3560596			130904		
2019	3974564			154053		

Запитання для самоконтролю:

1. Що розуміють під поняттям „валюта”? Які види валют Ви знаєте?
2. Що таке конвертованість валюти?
3. Які види конвертованості валют Ви знаєте?
4. Що таке „валютні відносини”? Назвіть складові валютних відносин.
5. Що уявляє собою валютний ринок? Хто є суб'єктами валютного ринку? Які функції валютного ринку?
6. Які операції здійснюються на валютному ринку? Надайте їм характеристику.
7. Які чинники визначають кон'юнктуру валютного ринку?
8. Що уявляє собою валютний курс? Які чинники впливають на його формування?
9. Що є економічною основою валютного курсу?
10. Що таке „паритет купівельної спроможності”?
11. Які методи валютного котирування Ви знаєте? Що таке крос-курс?
12. Які види валютного курсу існують?
13. Охарактеризуйте основні методи валютного регулювання.

14. Які види валютних систем Ви знаєте?
15. Охарактеризуйте національну валютну систему України.
16. Що таке платіжний баланс та яка його структура?
17. Що таке золотовалютні резерви та для чого вони призначені?

ТЕМА 9. КРЕДИТ У РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

План семінарського заняття

1. Необхідність та сутність кредиту. Суб'єкти та об'єкти кредитування.
2. Теорії кредиту. Функції, принципи і роль кредиту.
3. Етапи кредитування
4. Види і форми кредиту. Класифікація кредиту.
5. Характеристика основних видів кредиту.

Теми рефератів

1. Необхідність та сутність кредиту в ринкових умовах господарювання.
2. Роль кредиту в становленні ринкової економіки в Україні.
3. Теорії кредиту, їх переваги та недоліки.
4. Кредит у системі державного регулювання економіки.
5. Джерела утворення кредитних ресурсів у суспільстві.
6. Етапи та принципи кредитування в ринкових умовах.
7. Сутність кредиту та його зв'язок з іншими економічними категоріями.
8. Функції та роль кредиту в сучасних умовах.
9. Види кредиту, які отримують підприємства в Україні.
10. Перспективи розвитку комерційного кредиту в Україні.
11. Проблеми та перспективи розвитку споживчого кредитування в Україні.
12. Проблеми та перспективи розвитку банківського кредитування в Україні в період кризи.
13. Розвиток споживчого кредитування в Україні.
14. Лізингове кредитування як форма фінансування капітальних вкладень підприємства.
15. Перспективи міжнародного кредитування України в умовах кризи.

Тести

1. Як економічна категорія кредит - це:
 - A) сукупність економічних відносин між кредитором та позичальником, що виникають у випадку зворотного руху вартості на умовах платності та строковості;
 - B) концентрація та централізація капіталу;
 - C) межа розповсюдження відносин у випадку акумуляції і розміщення позичкового фонду в цілому;
 - D) сукупність економічних відносин з приводу формування, використання та розподілу фондів грошових коштів.
2. Об'єктами кредитних відносин в умовах ринкової економіки виступають:

- A) гроші;
 - B) товари;
 - C) інвестиційна нерухомість;
 - D) всі відповіді вірні.
3. Суб'єктами кредитних відносин в умовах ринкової економіки виступають:
- A) акціонерні товариства;
 - B) державні підприємства;
 - C) громадяни;
 - D) всі відповіді правильні.
4. Які існують теорії кредиту:
- A) натуралістична та капіталотворча;
 - B) номіналістична та неокласична;
 - C) класична та натуралістична;
 - D) капіталотворча та кількісна?
5. Хто вважається засновниками натуралістичної теорії кредиту:
- A) А. Сміт і Д. Рікардо;
 - B) Дж. Ло, Г. Маклеод;
 - C) Й. Шумпетер, А. Ган;
 - D) Дж. Ло, Дж. Кейнс.
6. Хто вважається засновником капіталотворчої теорії кредиту:
- A) Сміт;
 - B) А. Маршалл;
 - C) Д. Рікардо;
 - D) Дж. Ло.
7. Які існують функції кредиту:
- A) емісійна;
 - B) контрольна;
 - C) перерозподільна;
 - D) всі відповіді вірні.
8. Яка функція кредиту дає можливість створення за рахунок кредиту додаткових засобів платежу:
- A) емісійна;
 - B) контрольна;
 - C) перерозподільна;
 - D) стимулююча?
9. Яка функція кредиту дає змогу зосередити капітал у найбільш пріоритетних сферах економічної діяльності:
- A) емісійна;
 - B) контрольна;
 - C) перерозподільна;
 - D) стимулююча?
10. Яка функція кредиту дає змогу реалізувати цільовий характер кредиту:
- A) емісійна;
 - B) контрольна;

- C) перерозподільна;
 - D) стимулююча?
11. До принципів банківського кредитування відносять:
- A) нарахування та відповідності;
 - B) платності та повернення;
 - C) строковості та забезпеченості;
 - D) обачності та послідовності.
12. Принцип строковості кредиту означає:
- A) досягнення найбільшої ефективності використання позики при найменших кредитних вкладеннях;
 - B) різний підхід до кредитування окремих позичальників;
 - C) переуступка на користь банку платіжних вимог – доручень і рахунків позичальника до 3-х осіб;
 - D) повернення кредиту в обумовлений термін.
13. Принцип диференційованості кредиту - це:
- A) досягнення найбільшої ефективності використання позики при найменших кредитних вкладеннях;
 - B) різний підхід до кредитування окремих позичальників;
 - C) перевідступка на користь банку платіжних вимог – доручень і рахунків позичальника до 3-х осіб;
 - D) забезпеченість кредиту майном позичальника.
14. Що представляє собою принцип економічності кредиту:
- A) досягнення найбільшої ефективності використання позики при найменших кредитних вкладеннях;
 - B) різний підхід до кредитування окремих позичальників;
 - C) перевідступка на користь банку платіжних вимог – доручень і рахунків позичальника до 3-х осіб;
 - D) повернення кредиту в обумовлений термін.
15. Межі кредиту визначаються таким рівнем розвитку кредитних відносин, в якому процес реалізації кредиту:
- A) врівноважує попит і пропозицію.
 - B) робить пропозицію вищою за попит;
 - C) робить попит та пропозицію рівними нулю;
 - D) робить попит вищим за пропозицію.
16. Які існують форми кредиту:
- A) грошова форма
 - B) товарна форма
 - C) акредитивна форма
 - D) міжнародна форма.
17. У товарній формі може надаватись:
- A) міжнародний кредит;
 - B) комерційний кредит;
 - C) банківський кредит;
 - D) державний кредит.

18. Який вид кредиту надається у грошовій формі:
А) комерційний;
В) банківський;
С) міжнародний;
D) лізинговий.
19. Відповідно до положення НБУ «Про кредитування» короткостроковий кредит надається на строк:
А) до шести місяців;
В) до одного року;
С) до трьох років;
D) до п'яти років.
20. Відповідно до положення НБУ «Про кредитування» середньостроковий кредит надається на строк:
А) від шести місяців до одного року;
В) від одного року до двох років;
С) від одного року до трьох років
D) від одного місяця до одного року..
21. Відповідно до положення НБУ «Про кредитування» довгостроковий кредит надається на строк:
А) понад один рік;
В) понад два роки;
С) понад три роки;
D) понад п'ять років.
22. Який із видів кредиту може виконувати емісійну функцію:
А) споживчий;
В) міжнародний;
С) банківський;
D) державний.
23. Кому надається комерційний кредит:
А) фізичним особам для придбання товарів довготривалого використання;
В) юридичним особам для операційної діяльності;
С) підприємствам для кредитування товарообігу;
D) підприємствам для оренди машин і обладнання.
24. Кому надається лізинговий кредит:
А) фізичним особам для придбання товарів довготривалого використання;
В) юридичним особам для операційної діяльності;
С) підприємствам для кредитування товарообігу;
D) підприємствам для оренди машин і обладнання.
25. Пролонгований кредит - це:
А) кредит, який позичальник має погасити за першою вимогою банку;
В) кредит, який не погашено клієнтом у передбачений кредитним договором термін;

С) кредит, строк погашення якого ще не настав;

Д) кредит, погашення якого, на прохання клієнта, банк переніс на пізніший термін.

26. Погашення комерційного кредиту може здійснюватися такими способами:

А) оплатою комерційного кредиту боржником за допомогою векселя;

В) шляхом передачі векселя іншій юридичній особі (крім банків та інших кредитних установ);

С) шляхом переоформлення комерційного кредиту у банківський;

Д) всі відповіді правильні.

27. Овердрафт – це:

А) кредит, який автоматично поновлюються в межах обумовленого кредитним договором розміру;

В) договір оренди машин і устаткування;

С) короткостроковий кредит, що перевищує залишок коштів на поточному рахунку клієнта в межах застереженого заздалегідь ліміту;

Д) кредит, який використовується поступово в межах обумовленої кредитним договором суми та терміну.

28. За формою залучення кредиторів до кредитних операцій банківський кредит буває:

А) двосторонній;

В) консорціумний (синдикатний);

С) паралельний (багатосторонній);

Д) всі відповіді правильні.

29. Кредити, що видаються банком на невизначений термін та погашаються в міру появи для цього можливостей у клієнта, або за першою вимогою банку називаються:

А) строкові;

В) до запитання (онкольні);

С) відстрочені (пролонговані);

Д) прострочені.

30. Для кредитування клієнта з метою зменшення ризику чи неможливості надання кредиту одним банком застосовується:

А) консорціумний кредит;

В) комерційний кредит;

С) іпотечний кредит;

Д) лізинговий кредит.

Практичні завдання

Завдання 1. Банк надав довгостроковий кредит в сумі 40 млн грн. на 5 років під 6% річних. Погашення кредиту повинно проводитися рівними щорічними виплатами в кінці кожного року, що включають погашення основного боргу і відсоткові платежі. Нарахування відсотків проводиться раз на рік. Скласти план погашення позики рівномірними виплатами в кінці року.

Рішення:

Параметри позики $PV = 40$ млн грн.; $n = 5$ років; $i = 6\%$.

Величина щорічного платежу визначається як величина класичного анuitету за формулою:

$$A = P_A \cdot \frac{(1+i)^n \times i}{(1+i)^n - 1} = 40 \frac{(1+0,06)^5 \times 0,06}{(1+0,06)^5 - 1} = 9,4960 \text{ млн .грн .}$$

План погашення боргу представлений в таблиці 5.

Таблиця 5 - План погашення кредиту анuitетними платежами, млн грн.

Рік	Основна сума боргу, млн. грн	Процентний платіж, I, млн. грн	Річна термінова сплата, A, млн. грн	Щорічна сплата по погашенню основної суми боргу, тис. грн	Непогашений залишок основного боргу, млн.грн.
1	40,000	$40 \cdot 0,06 = 2,4$	9,4960	$9,4960 - 2,4 = 7,0960$	$40 - 7,0960 = 32,9040$
2	32,9040	1,9742	9,4960	7,5218	25,3822
3	25,3822	1,5229	9,4960	7,9731	17,4091
4	17,4091	1,0445	9,4960	8,4515	8,9576
5	8,9576	0,5375	9,4960	8,9585	0
Разом	-	7,4791	47,4791	40,0000	

Завдання 2. Підприємству необхідно придбати устаткування вартістю 400 тис. грн. на умовах комерційного кредиту з рівномірною розстрочкою платежу на 5 років під 15% річних. При цьому потрібен аванс у розмірі 10% вартості устаткування. Погашення кредиту передбачається через півроку після постачання рівними піврічними внесками. Відсотки нараховуються з загальної суми заборгованості до дати наступного платежу. Скласти план погашення комерційного кредиту.

Рішення:

Авансовий внесок: $400\ 000 \text{ грн} \times 0,1 = 40\ 000 \text{ грн}$.

Сума кредиту становить $400\ 000 \text{ грн} - 40\ 000 \text{ грн} = 360\ 000 \text{ грн}$.

План погашення комерційного кредиту представлений в таблиці 6.

Таблиця 6 - План погашення комерційного кредиту

Номер періоду	Залишок основного боргу на початок періоду, грн.	Сума погашення основного боргу, грн.	Сума відсотків, грн.	Сума векселю, грн.
1	360000,00	36000,00	27000,00	63000,00
2	324000,00	36000,00	24300,00	60300,00
3	288000,00	36000,00	21600,00	57600,00
4	252000,00	36000,00	18900,00	54900,00
5	216000,00	36000,00	16200,00	52200,00
6	180000,00	36000,00	13500,00	49500,00
7	144000,00	36000,00	10800,00	46800,00
8	108000,00	36000,00	8100,00	44100,00
9	72000,00	36000,00	5400,00	41400,00
10	36000,00	36000,00	2700,00	38700,00
Всього:	-	360000,00	148500,00	508500,00

Завдання 3. Підприємству необхідно придбати устаткування на заводі-виготовлювачі вартістю 400 тис. грн., але з негайним розрахунком, при цьому надається знижка 10% від вартості устаткування. Однак, при цьому підприємству прийдеться брати кредит у банку на 4 роки для покупки устаткування на всю вартість під 17% річних. Погашення основного боргу здійснюється рівними щоквартальними платежами з нарахуванням відсотків на залишок боргу. Скласти план погашення банківської позики.

Рішення:

З урахуванням знижки, підприємству потрібен кредит у сумі $400\ 000 \times 0,9 = 360\ 000$ грн.

План погашення банківського кредиту наведено у таблиці 7.

Таблиця 7 - План погашення банківського кредиту

Номер періоду	Залишок основного боргу на початок періоду, грн.	Сума погашення основного боргу, грн.	Сума відсотків, грн.	Всього сума до сплати, грн.
1	360000,00	22500,00	15300,00	37800,00
2	337500,00	22500,00	14343,75	36843,75
3	315000,00	22500,00	13387,50	35887,50
4	292500,00	22500,00	12431,25	34931,25
5	270000,00	22500,00	11475,00	33975,00
6	247500,00	22500,00	10518,75	33018,75
7	225000,00	22500,00	9562,50	32062,50
8	202500,00	22500,00	8606,25	31106,25

Закінчення таблиці 7

9	180000,00	22500,00	7650,00	30150,00
10	157500,00	22500,00	6693,75	29193,75
11	135000,00	22500,00	5737,50	28237,50
12	112500,00	22500,00	4781,25	27281,25
13	90000,00	22500,00	3825,00	26325,00
14	67500,00	22500,00	2868,75	25368,75
15	45000,00	22500,00	1912,50	24412,50
16	22500,00	22500,00	956,25	23456,25
Всього:	-	360000,00	130050,00	490050,00

Завдання 4. Підприємству необхідно придбати устаткування вартістю 400 тис. грн. Для цього потрібно звернутися до лізингової фірми, без передоплати. Погашення боргу протягом 4 років рівномірно зі сплатою відсотка за оренду на рівні 16% річних. Внесок платежів здійснюється двічі на рік. Ліквідаційна вартість устаткування визначена в межах 10% первісної вартості.

Рішення:

Розрахуємо суму піврічних лізингових платежів, скориставшись формулою:

$$A = P \frac{(1 + \frac{i}{m})^{n \times m} \times \frac{i}{m}}{(1 + \frac{i}{m})^{n \times m} - 1} = 400\ 000 \frac{(1 + \frac{0,16}{2})^{4 \times 2} \times \frac{0,16}{2}}{(1 + \frac{0,16}{2})^{4 \times 2} - 1} = 69601,53 \text{ грн.}$$

Розрахуємо коригувальний коефіцієнт з урахуванням ліквідаційної вартості, скориставшись формулою:

$$K = \frac{(1 + \frac{i}{m})^{n \times m}}{(1 + \frac{i}{m})^{n \times m} + r} = \frac{(1 + \frac{0,16}{2})^{4 \times 2}}{(1 + \frac{0,16}{2})^{4 \times 2} + 0,10} = 0,9488$$

r – відсоток залишкової вартості.

Розрахуємо остаточну суму лізингового платежу, скориставшись формулою:

$$L = K \times A = 69601,53 \times 0,9488 = 66038,07 \text{ грн.}$$

План погашення лізингового кредиту представлено у таблиці 8.

Таблиця 8 - План погашення лізингового кредиту

Номер періоду	Залишкова вартість на початок періоду, грн.	Орендні платежі, грн.	Відсотки за лізинг, грн.	Амортизація, грн.
1	400000,00	66038,07	32000,00	34038,07
2	365961,93	66038,07	29276,95	36761,12
3	329200,81	66038,07	26336,07	39702,00
4	289498,81	66038,07	23159,90	42878,17
5	246620,64	66038,07	19729,65	46308,42
6	200312,23	66038,07	16024,98	50013,09
7	150299,13	66038,07	12023,93	54014,14
8	96284,99	66038,07	7702,80	58335,27
Залишкова вартість	37949,72		166254,28	37949,72
		528304,56		
Усього за 4 роки				400000,00

Практичні завдання для самостійного розв'язання

Задача 1. Кредит в розмірі 25 000 грн надано 1 березня до 11 грудня під 30% річних, рік високосний. Визначити суму, яку необхідно повернути 11 грудня для різних варіантів (звичайного та точного) розрахунку процентів.

Задача 2. Кредит надано під просту ставку 26% річних на 250 днів. Розрахувати суму, що отримає позичальник та суму нарахованих процентів за користування кредитом, якщо необхідно повернути 40 000 грн .

Задача 3. Ви отримали на 4 роки кредит у розмірі 10 000 грн. під 18 % річних, які нараховуються по схемі складних відсотків на непогашений залишок. Повертати необхідно рівними сумами на кінець кожного року. Визначити суму боргу, що буде сплачено за перші два роки.

Задача 4. Визначити величину однорідних платежів по закладній, які здійснюються наприкінці кожного півріччя, необхідні для того, щоб погасити закладну у розмірі 20 000 грн протягом 5 років, якщо процентна ставка дорівнює 16% и нараховується раз у півріччя. Визначити суму по закладній, яку буде погашено за перші два роки.

Задача 5. Банком було надано підприємству два кредити. Перший, в розмірі 20,0 млн грн. під 8% річних, повинен погашатися рівними піврічними виплатами протягом 6 років, нарахування відсотків - по півріччях. Другий - 15,0 млн грн. з терміном погашення 4 роки, ставка 12%, нарахування відсотків щорічне. Після виплати протягом 2-х років два боргу об'єднуються в один на наступних умовах: консолідований борг має термін погашення 8 років, погашення здійснюється рівними піврічними терміновими виплатами,

процентна ставка 14%, нарахування відсотків піврічне. Визначити величину піврічної термінової сплати.

Задача 6. Підприємство має зобов'язання перед банком сплатити 100 тис. грн. через 1 місяць. Це зобов'язання було замінено на зобов'язання сплатити 110 тис. грн. через два місяці. Чи еквівалентні ці платежі, при річній ставці 20%.

Запитання для самоконтролю

1. Які причини виникнення кредитних відносин у суспільстві?
2. Поясніть сутність кредиту як економічної категорії.
3. Які характерні ознаки кредиту в ринковій економіці?
4. Чим кредит відрізняється від інших економічних категорій?
5. Хто є суб'єктами кредитних відносин?
6. Що є об'єктами кредитних відносин?
7. Які існують теорії кредиту? Які їх основні переваги та недоліки?
8. Які функції кредиту Ви знаєте? Надайте їх характеристику.
9. Поясніть основні етапи кредитування.
10. Поясніть сутність поняття „межа” кредиту.
11. Які види „межі” кредиту Ви знаєте, охарактеризуйте їх.
12. Які існують способи відновлення межі кредитування? Надайте їх характеристику.
13. Чим обумовлена межа кредитування на макро- та мікрорівнях?
14. Які принципи кредитування Ви знаєте? Охарактеризуйте їх.
15. В чому полягає роль кредиту в сучасних умовах?

ТЕМА 10. ФІНАНСОВЕ ПОСЕРЕДНИЦТВО ГРОШОВОГО РИНКУ

План практичного заняття

1. Сутність, призначення та види фінансового посередництва
2. Поняття і структура кредитної системи України.
3. Банківська система як основна складова кредитної системи.
4. Небанківські фінансово-кредитні установи.

Теми рефератів

1. Сутність, переваги та недоліки фінансового посередництва на грошовому ринку.
2. Еволюція походження комерційних банків.
3. Стан банківської системи України в умовах фінансової кризи.
4. Створення та перспективи розвитку небанківських фінансово-кредитних установ в Україні.
5. Формування та розвиток банківської системи України.
6. Спеціальні механізми забезпечення стабільності банківської діяльності

7. Діяльність договірних фінансових посередників в Україні
8. Діяльність інвестиційних фінансових посередників в Україні.

Тести

1. Фінансове посередництво — це:
 - А) банківські операції по залученню депозитів;
 - В) банківські операції з фінансування інвестицій;
 - С) акумуляція вільних грошових капіталів та розміщення їх від свого імені серед позичальників;
 - Д) банківські операції з валютою.
2. До фінансових посередників в Україні відносяться:
 - А) ломбарди;
 - В) акціонерні товариства;
 - С) домашні господарства;
 - Д) державні підприємства.
3. Діяльність фінансових посередників спрямована на:
 - А. поповнення державного бюджету;
 - В. переміщення позичкових капіталів у економіці;
 - С. прибутковість комерційних банків;
 - Д. стабільність функціонування грошового ринку.
4. Переваги фінансового посередництва порівняно з прямими відносинами кредиторів і позичальників:
 - А) оперативне розміщення вільних коштів кредиторів у дохідні активи;
 - В) скорочення витрат на формування вільних грошових сум;
 - С) послаблення фінансових ризиків для базових суб'єктів грошового ринку;
 - Д) всі відповіді правильні.
5. Визначити ознаки, за якими юридична особа є банком:
 - А) отримання прибутку;
 - В) сплата податків;
 - С) ведення безготівкових розрахунків;
 - Д) правильної відповіді не існує.
6. Які існують функції банків:
 - А) трансформаційна та емісійна;
 - В) розподільна та контрольна;
 - С) стимулююча та фіскальна;
 - Д) акумуляція та розміщення коштів клієнтів.
7. Мобілізуючи великі обсяги дрібних вкладів, банки дістають можливість акумулювати великі маси капіталу для реалізації масштабних проектів завдяки:
 - А) трансформації ризиків;
 - В) трансформації строків;
 - С) трансформації обсягів;
 - Д) просторової трансформації.

8. Мобілізуючи значні обсяги короткострокових коштів і постійно поповнюючи їх, банки одержують можливість деяку їх частину спрямовувати в довгострокові позички та інші довгострокові активи завдяки:

- A) трансформації ризиків;
- B) трансформації строків;
- C) трансформації обсягів;
- D) просторової трансформації.

9. Банки можуть акумулювати ресурси з багатьох регіонів і навіть з інших країн і спрямувати на фінансування проектів одного регіону, однієї країни, одного об'єкта завдяки:

- A) трансформації ризиків;
- B) трансформації строків;
- C) трансформації обсягів;
- D) просторової трансформації.

10. Банки можуть створювати додаткові платіжні засоби завдяки:

- A) емісійній функції;
- B) трансформаційній функції;
- C) стимулюючій функції;
- D) фіскальній функції.

11. Банківська система — це:

- A) сукупність банків у економіці;
- B) законодавчо визначена сукупність установ, які ведуть банківську діяльність на постійній професійній основі і функціонують у державі як самостійна економічна структура;
- C) фінансові органи держави та кредитні установи;
- D) сукупність банків та небанківських кредитно-фінансових установ в економіці.

12. Банківська система спроможна виконувати такі функції:

- A) емісійну;
- B) трансформаційну;
- C) стабілізаційну;
- D) правильна відповідь відсутня.

13. Метою діяльності комерційного банку є:

- A) залучення депозитів;
- B) надання кредитів;
- C) отримання прибутку;
- D) ведення касових операцій.

14. До верхнього рівня банківської системи в Україні відносять:

- A) небанківські фінансово-кредитні установи;
- B) центральний банк;
- C) державні банки;
- D) комерційні банки.

15. Що є спільним у діяльності небанківських фінансово-кредитних установ:

- A) забезпечення посередництва в інвестиційному процесі;

- В) отримання прибутку;
 - С) взаємне кредитування;
 - Д) страхування своїх клієнтів від непередбачуваних подій та втрат.
16. Інвестиційні фінансово-кредитні установи беруть участь в інвестиційному процесі через:
- А) вкладення коштів у акції, облігації підприємств;
 - В) розміщення мобілізованих коштів у довгострокові банківські депозити;
 - С) надання цільових довгострокових кредитів підприємствам;
 - Д) надання короткострокових кредитів підприємствам.
17. Які установи відносять до небанківських кредитно-фінансових інститутів:
- А) лізингові компанії;
 - В) інвестиційні банки;
 - С) універсальні банки;
 - Д) факторингові компанії.
18. Які установи відносять до спеціалізованих комерційних банків:
- А) поштово-ощадні установи;
 - В) інвестиційні банки;
 - С) універсальні банки;
 - Д) факторингові компанії.
19. До групи довірливих фінансових посередників відносять:
- А) ломбарди;
 - В) лізингові компанії;
 - С) факторингові компанії;
 - Д) всі відповіді правильні.
20. До групи інвестиційних фінансових посередників відносять:
- А) ломбарди та кредитні спілки;
 - В) лізингові та факторингові компанії;
 - С) пенсійні фонди та факторингові компанії;
 - Д) фінансові компанії та кредитні товариства..

Практичні завдання

Завдання 1. В оголошенні акціонерного товариства вказано, що дивіденди за його акціями за рік складуть 20% річних за простими акціями та 30% за привілейованими акціями. Визначити суму дивіденду на одну привілейовану акцію номіналом 5000 грн. і одну звичайну номіналом 1000 грн. Визначити дивідендний вихід, якщо дохід на просту акцію складає 200 грн.

Рішення:

Суму дивіденду на одну привілейовану акцію буде дорівнювати:

$$D_1 = 30\% * 5000 = 0,3 * 5000 = 1500 \text{ грн}$$

Суму дивіденду на одну просту акцію буде дорівнювати:

$$D_2 = 20\% * 1000 = 0,2 * 1000 = 200 \text{ грн.}$$

Величина виплаченого дивіденду характеризується дивідендним виходом, який розраховується за формулою:

$$\text{Дивідендний вихід} = \frac{\text{Дивіденд на 1 акцію}}{\text{Дохід на акцію}} \times 100$$

$$\text{Дивідендний вихід} = \frac{200}{200} \times 100 = 100\%$$

Завдання 2. На депозит у банку Ви здійснюєте внески у розмірі 500 грн. наприкінці кожного року. Строк депозиту — 5 років. Процентна ставка — 20% річних. Визначити майбутню вартість грошового потоку.

Рішення:

$$F_a = 500 \cdot (1+0,2)^4 + 500 \cdot (1+0,2)^3 + 500 \cdot (1+0,2)^2 + 500 \cdot (1+0,2)^1 + 500 \cdot (1+0,2)^0 = 3720,8 \text{ грн.}$$

або

$$F_a = \frac{A(1+i)^n - 1}{i} = \frac{500(1+0,2)^5 - 1}{0,2} = 3720,8 \text{ грн.}$$

Завдання 3. У річному звіті акціонерного банку за поточний рік наведені наступні дані на одну акцію (у грн.): ціна за котировками - 27,67; діапазон ринкових цін протягом року від 8,125 до 33,275; дохід на акцію - 1,56. Визначити діапазон зміни протягом року цінності акції та коефіцієнт котирування.

Рішення:

Цінність акцій з урахуванням їх попиту на ринку характеризується показником P/E (Price to Earning ratio):

$$P / E = \frac{\text{ринкова ціна акції}}{\text{дохід на акцію за рік}}$$

Цей показник використовується для порівняльної оцінки якості акцій різноманітних акціонерних товариств. Крім того, для оцінки якості акцій на ринку використовується коефіцієнт котирування:

$$\text{Коефіцієнт котирування} = \frac{\text{ринкова ціна акції}}{\text{облікова ціна (за котируваннями)}}$$

Цінність акції (показник P/E) банку протягом року становила

$$P / E = 8,125 / 1,56 = 5,208$$

$$P / E = 33,375 / 1,56 = 21,394$$

Цінність акції (показник P/E) банку протягом року становила від 5,208 до 21,394 грн

$$\text{Коефіцієнт котирування} = 8,125 / 27,67 = 0,294$$

$$\text{Коефіцієнт котирування} = 33,275 / 27,367 = 1,203$$

Коефіцієнт котирування протягом року становив від 0,294 до 1,203.

Завдання 4. Визначити поточну вартість щоквартальних внесків на банківський депозит у розмірі 3000 грн., які вносились на початок кожного

кварталу. Банк нараховував 16% річних, нарахування відсотків здійснювалось щоквартально, протягом 4 років.

Рішення:

Поточна вартість щоквартальних внесків визначається як поточна вартість авансового ануїтету:

$$Pa = \frac{A(1+i)^n - 1}{(1+i)^n i} (1+i) = \frac{3000(1+0,16/4)^{4 \times 4} - 1}{(1+0,16/4)^{4 \times 4} 0,16/4} (1+0,16/4) = 48533,45 \text{ грн.}$$

Завдання 5. Визначити, яку суму грошей необхідно класти на ощадний рахунок щорічно наприкінці року, щоб за 5 років накопичити 150 000 грн., якщо відсоткова ставка 18% річних.

Рішення:

Величину щорічного внеску на депозит визначають як величину класичного ануїтету, виходячи з майбутньої суми депозиту:

$$A = \frac{Fa \times i}{(1+i)^n - 1} = \frac{150000 \times 0,18}{(1+0,18)^5 - 1} = 19355,87 \text{ грн.}$$

Завдання 6. Ви отримали на 3 роки кредит у розмірі 80 000 грн. під 18% річних, які нараховуються по схемі складних відсотків на непогашений залишок. Повертати необхідно рівними сумами на кінець кожного року. Визначити величину щорічного платежу по кредиту.

Рішення:

Величину щорічного платежу визначають як величину класичного ануїтету, виходячи з поточної вартості кредиту:

$$A = Pa \frac{(1+i)^n i}{(1+i)^n - 1} = 80000 \frac{(1+0,18)^3 0,18}{(1+0,18)^3 - 1} = 10246,06 \text{ грн.}$$

Практичні завдання для самостійного розв'язання

Завдання 7. Номінал акції комерційного банку склав 10 грн., курсова вартість – 4,3 грн., сума дивіденду на акцію за III квартал попереднього року – 5 грн. Визначити цінність акції та коефіцієнт її котирування, якщо весь прибуток на акцію був сплачений у вигляді дивіденду.

Завдання 8. На депозит у банку Ви здійснюєте внески у розмірі 500 грн. Періодичність надходження внесків – кожні півроку на початок півріччя. Строк – 3 роки. Процентна ставка – 20% річних. Визначити вартість внесків в кінці 3-го року.

Завдання 9. У таблиці 9 наведено дискретний грошовий потік. Зазначені суми – 4000, 2000, 3000, 6000, 8000 грн. надходять на депозитний рахунок, кожна у відповідному році.

Розрахувати для даного грошового потоку показники FV та PV для двох випадків: а) потік має місце на початку кожного року при $i = 12\%$; б) потік має місце наприкінці кожного року при $i = 15\%$.

Таблиця 9 – Дискретний грошовий потік

Рік	1	2	3	4	5
Грошовий потік (CF)	4000	2000	3000	6000	8000

Завдання 10. Підприємець може отримати позику в банку на умовах: 1) або щомісячного нарахування відсотків з розрахунку 26% річних, 2) або піврічного нарахування відсотків з розрахунку 27% річних. Який варіант більш кращий?

Завдання 11. Підприємець отримав у банку кредит 150 000 грн. під 20% річних на термін 3 роки 160 днів. Знайти суму, яку необхідно повернути в банк після закінчення терміну кредитування.

Завдання 12. На момент отримання пенсії, тобто через 12 років, пан Н бажає мати на рахунку 20 000 \$. Для цього він розраховує робити щорічні однакові вклади в банк на депозит. Визначити розмір вкладів, якщо банк пропонує 12% річних.

Завдання 13. Визначити рівноцінні піврічні платежі, що здійснюються на початок року протягом 5 років, еквівалентні платежу 8000 грн. сьогодні та 6000 грн. через 5 років, якщо процентна ставка 10 % річних, відсотки нараховуються кожне півріччя.

Завдання 14. Банком запропоновано два фінансових кредити: 1)сплатити через 6 місяців 10000 грн.; 2)сплатити через 9 місяців 12000 грн. Визначити чи еквівалентні ці платежі, якщо процентна ставка складає 10% річних.

Запитання для самоконтролю:

1. В чому полягає призначення фінансового посередництва?
2. Які переваги фінансового посередництва Ви знаєте?
3. Що є банком в економічному розумінні?
4. Чим відрізняються небанківські фінансові інституції від банків?
5. Що розуміють під кредитною системою? Наведіть структуру кредитної системи.
6. Що розуміють під банківською системою?
7. Які принципи закладено в основу розбудови банківської системи України?
8. Що уявляє собою класична дворівнева банківська система?
9. Які типи банківських об'єднань Ви знаєте?
10. Які існують функції банків?
11. Пояснити сутність та складові трансформаційної функції банків.
12. Які функції виконує банківська система?
13. Які спеціальні механізми забезпечення стабільності банківської діяльності Ви знаєте?
14. Які спільні риси небанківські фінансово-кредитні установи мають з банками?

15. Чим посередницька діяльність небанківських фінансово-кредитних установ відрізняється від банківської діяльності?
16. Чим відрізняються договірні фінансові посередники від інвестиційних фінансових посередників?
17. Охарактеризуйте діяльність ломбардів як фінансових посередників.
18. Охарактеризуйте діяльність інвестиційних фондів.
19. Поясніть діяльність факторингових компаній як фінансових посередників.
20. Охарактеризуйте діяльність кредитних спілок.

ТЕМА 11. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

План практичного заняття

1. Поняття, призначення та класифікація комерційних банків
2. Загальна характеристика банківських операцій.
3. Доходи та витрати комерційних банків.
4. Основні показники діяльності комерційних банків.

Теми рефератів

1. Історія розвитку банківської справи.
2. Походження та розвиток комерційних банків в Україні.
3. Розвиток споживчого кредитування в Україні.
4. Інвестиційні банки та особливості їх функціонування в Україні.
5. Проблеми та перспективи розвитку іпотечного кредитування в Україні.
6. Активні та пасивні операції комерційних банків.
7. Посередницькі операції комерційного банку на фондовому ринку.
8. Валютні операції комерційних банків.
9. Сутність та особливості банківських послуг.
10. Трастові послуги комерційних банків.
11. Формування та управління банківським портфелем цінних паперів.
12. Формування доходів та витрат комерційних банків.
13. Система економічних нормативів регулювання банківської діяльності.
14. Проблеми стабільності комерційних банків в Україні.
15. Сучасний стан комерційних банків в Україні та шляхи його зміцнення.
16. Факторингові та форфейтингові операції комерційних банків.
17. Формування фінансових результатів комерційних банків.
18. Іпотечне кредитування в Україні.
19. Особливості споживчого кредитування в Україні.

Тести

1. Метою діяльності комерційного банку є:
 - A) залучення депозитів;
 - B) надання кредитів;
 - C) отримання прибутку;
 - D) сплата податку державі.
2. Банки можуть відкривати підприємствам такі види рахунків:
 - A) поточні й бюджетні;
 - B) тільки поточні;
 - C) депозитні й позичкові (кредитні);
 - D) немає правильної відповіді.
3. Власний капітал банку включає:
 - A) депозити населення;
 - B) акціонерний капітал;
 - C) резервний капітал;
 - D) кошти Державного бюджету.
4. Високоліквідні активи банку включають:
 - A) землю та споруди, що належать банку;
 - B) кошти на кореспондентських рахунках в НБУ;
 - C) банківські кредити;
 - D) чеки в процесі інкасо.
5. Які ресурси комерційних банків відносять до власних:
 - A) строкові та ощадні депозити;
 - B) нерозподілений прибуток та статутний капітал;
 - C) депозити до запитання та резервний капітал;
 - D) акціонерний капітал та міжбанківський кредит.
6. Які ресурси комерційних банків відносять до залучених:
 - A) ощадні депозити;
 - B) нерозподілений прибуток;
 - C) строкові депозити;
 - D) акціонерний капітал.
7. У якому випадку комерційний банк отримає дохід:
 - A) при наданні клієнтам кредитів;
 - B) при емісії та розміщенні цінних паперів;
 - C) при нарахуванні відсотків за депозитами;
 - D) при сплаті податків.
8. У якому випадку комерційний банк буде нести витрати:
 - A) оренда приміщень банком;
 - B) емісія та розміщення цінних паперів;
 - C) реклама власної діяльності;
 - D) надання гарантій та застави власним клієнтам.
9. Що означає облік векселя у комерційному банку:
 - A) нотаріально завірена відмова від оплати по векселю;
 - B) покупка векселя комерційним банком з дисконтом;

- С) вексельна записка;
D) згода трасата оплатити суму по векселю.
10. Які депозити відносять до строкових депозитів банку :
- A) кошти, які розміщуються у банку на поточному рахунку клієнта;
 - B) кошти, які розміщені у банку на певний строк не менше одного місяця і можуть бути знятими після закінчення цього терміну, або після попереднього повідомлення банку;
 - C) кредитові залишки за контокорентним рахунком, або поточним рахунком з овердрафтом;
 - D) кошти, які знаходяться на ощадній книжці клієнта та можуть негайно вилучатися за першою вимогою клієнта.
11. Які депозити відносять до ощадних депозитів банку :
- A) кошти, які розміщуються у банку на поточному рахунку клієнта;
 - B) кошти, які розміщені у банку на певний строк не менше одного місяця і можуть бути знятими після закінчення цього терміну, або після попереднього повідомлення банку;
 - C) кредитові залишки за контокорентним рахунком, або поточним рахунком з овердрафтом;
 - D) кошти, які знаходяться на ощадній книжці клієнта та можуть негайно вилучатися за першою вимогою клієнта.
12. Визначити, які депозити відносять до безстрокових депозитів банку :
- A) кошти, які розміщуються у банку на поточному рахунку клієнта;
 - B) кошти, які розміщені у банку на певний строк не менше одного місяця і можуть бути знятими після закінчення цього терміну, або після попереднього повідомлення банку;
 - C) кошти, які знаходяться на ощадній книжці клієнта та можуть негайно вилучатися за першою вимогою клієнта;
 - D) все перераховане неправильно.
13. Пасивні операції комерційних банків – це:
- A) операції, за допомогою яких утворюються банківські ресурси;
 - B) операції, які проводять банки з метою прибуткового розміщення залучених коштів;
 - C) певні дії банку, які є сукупними при здійсненні тієї чи іншої банківської операції, спрямовані на задоволення потреб клієнта з метою збільшення доходу від банківської діяльності;
 - D) все перераховане неправильно.
14. Активні операції комерційних банків – це:
- A) операції, за допомогою яких утворюються банківські ресурси;
 - B) операції, які проводять банки з метою прибуткового розміщення залучених коштів;
 - C) певні дії банку, які є сукупними при здійсненні тієї чи іншої банківської операції, спрямовані на задоволення потреб клієнта з метою збільшення доходу від банківської діяльності;
 - D) все перераховане неправильно.

15. Банківські послуги комерційних банків – це:
- A) операції, за допомогою яких утворюються банківські ресурси;
 - B) операції, які проводять банки з метою прибуткового розміщення залучених коштів;
 - C) певні дії банку, які є сукупними при здійсненні тієї чи іншої банківської операції, спрямовані на задоволення потреб клієнта з метою збільшення доходу від банківської діяльності;
 - D) все перераховане неправильно.
16. До спеціалізованих банків в Україні відносяться:
- A) іпотечні банки;
 - B) галузеві банки;
 - C) інноваційні банки;
 - D) банки реконструкції та розвитку.
17. До активних операцій комерційного банку відносять:
- A) портфельні інвестиції;
 - B) надання кредитів;
 - C) залучення депозитів;
 - D) отримання кредитів.
18. До пасивних операцій комерційного банку відносять:
- A) купівлю цінних паперів для продажу;
 - B) отримання міжбанківського кредиту;
 - C) відкриття депозитів для юридичних осіб;
 - D) надання кредитів фізичним особам.
19. До позичених банківських ресурсів відносять:
- A) кредити юридичним особам;
 - B) кредити Національного банку України;
 - C) міжбанківські кредити;
 - D) кредити населенню.
20. Тростові операції банків відносяться до:
- A) пасивних операцій;
 - B) кредитних операцій;
 - C) активних операцій;
 - D) банківських послуг.

Практичні завдання

Завдання 1. На основі показників, наведених у таблиці 10, побудувати умовний баланс комерційного банку.

Таблиця 10 – Вихідні дані для побудувати умовного балансу комерційного банку

Стаття	Сума, тис. грн
1. Статутний капітал	7500
2. Нерозподілений прибуток	5572
3. Кошти в касі та на коррахунку в НБУ	8808
4. Кошти, на коррахунках в інших банках	68607
5. Залишки на поточних рахунках клієнтів банку	40009

Закінчення таблиці 10

6. Переоцінка основних засобів	25
7. Цінні папери на продаж	7886
8. Кредити та заборгованість клієнтів	20377
9. Кошти інших банків, розміщені на коррахунку банку	40754
10. Капіталізовані дивіденди	4200
11. Резерви	839
12. Довгострокові вкладення в дочірні установи	153
13. Основні засоби та нематеріальні активи	1083
14. Боргові цінні папери, емітовані банком	1552
15. Нараховані доходи до отримання	964
16. Нараховані витрати до сплати	408
17. Інші активи	559
18. Інші зобов'язання	7128
19. Вклади та строкові депозити	450

Рішення :

1. Визначаємо активні та пасивні операції комерційного банку на основі вихідних даних у таблиці 11.

Таблиця 11 – Активні та пасивні операції комерційного банку

	Стаття	Сума, грн
Пасив	1. Статутний капітал	7500
Пасив	2. Нерозподілений прибуток	5572
Актив	3. Кошти в касі та на коррахунку в НБУ	8808
Актив	4. Кошти, на коррахунках в інших банках	68607
Пасив	5. Залишки на поточних рахунках клієнтів банку	40009
Пасив	6. Переоцінка основних засобів	25
Актив	7. Цінні папери на продаж	7886
Актив	8. Кредити та заборгованість клієнтів	20377
Пасив	9. Кошти інших банків, розміщені на коррахунку банку	40754
Пасив	10. Капіталізовані дивіденди	4200
Пасив	11. Резерви	839
Актив	12. Довгострокові вкладення в дочірні установи	153
Актив	13. Основні засоби та нематеріальні активи	1083
Пасив	14. Боргові цінні папери, емітовані банком	1552
Актив	15. Нараховані доходи до отримання	964
Пасив	16. Нараховані витрати до сплати	408
Актив	17. Інші активи	559
Пасив	18. Інші зобов'язання	7128
Пасив	19. Вклади та строкові депозити	450

2. Складаємо умовний баланс комерційного банку у таблиці 12.

Таблиця 12 – Умовний баланс комерційного банку

Стаття	Сума, грн	Стаття	Сума, грн
Актив		Пасив	
3. Кошти в касі та на коррахунку в НБУ	8808	Власний капітал	
4. Кошти, на коррахунках в інших банках	68607	1. Статутний капітал	7500
7. Цінні папери на продаж	7886	2. Нерозподілений прибуток	5572
8. Кредити та заборгованість клієнтів	20377	6. Переоцінка основних засобів	25
Закінчення таблиці 12			
12. Довгострокові вкладення в дочірні установи	153	10. Капіталізовані дивіденди	4200
13. Основні засоби та нематеріальні активи	1083	11. Резерви	839
15. Нараховані доходи до отримання	964	Всього власний капітал	18136
17. Інші активи	559	Зобов'язання	
		5. Залишки на поточних рахунках клієнтів банку	40009
		9. Кошти інших банків, розміщені на коррахунку банку	40754
		14. Боргові цінні папери, емітовані банком	1552
		16. Нараховані витрати до сплати	408
		18. Інші зобов'язання	7128
		19. Вклади та строкові депозити	450
		Всього зобов'язання	90301
Баланс	108437	Баланс	108437

Завдання 2. Комерційний банк здійснив емісію звичайних акцій загальною кількістю 8000 тис. шт. номінальною вартістю 20 грн., привілейованих акцій загальною кількістю 200 тис. шт. номіналом 20 грн. Із загальної кількості емітованих акцій 1500 тис. звичайних акцій були продані за ціною 24 грн. за одну акцію, 80 тис. привілейованих акцій були продані за ціною 30 грн. за акцію. Визначте розмір статутного капіталу банку та розмір його емісійного доходу.

Рішення :

1. Статутний капітал банку складається:

Прості акції $8000 \cdot 20 = 16000$ тис грн.

Привілейовані акції $200 \cdot 20 = 4000$ тис грн.

Статутний капітал $= 16000 + 4000 = 16400$ тис грн.

2. Емісійні різниці - це перевищення суми коштів, отриманих від первинного випуску або продажу власних акцій (інших корпоративних прав),

над їх номіналом або перевищення номіналу акцій (інших корпоративних прав) над вартістю їх викупу.

Розмір емісійних різниць, отриманих від продажу акцій:

Емісійна різниця від продажу простих акцій $1500 \cdot (24 - 20) = 6000$ тис грн.

Розмір емісійних різниць, отриманих від продажу привілейованих акцій:
 $80 \cdot (30 - 20) = 800$ тис грн.

Загальна сума емісійного доходу : $6000 + 800 = 6800$ тис грн.

Завдання 3. Статутний капітал банку на 01.09. 2020 року становив 270 млн. грн., прибуток попередніх років - 10 млн. грн., прибуток поточного року - 2 млн. грн., сума недосформованих резервів під можливі втрати від активних операцій - 0,5 млн. грн.

У лютому 2018 року банком залучені кошти на умовах субординованого боргу в сумі 7 млн. грн.. терміном до 01.02.2023 року.

Визначити суму субординованого боргу, що включалася до розрахунку капіталу банку та розмір регулятивного капіталу банку на 01.09.2020 року. Чи відповідає цей розмір нормативним вимогам НБУ?

Рішення:

1. Якщо на умовах субординованого боргу кошти залучені строком на п'ять років, то сума субординованого боргу враховується до капіталу банку зі щорічним зменшенням розміру цих коштів на 20% на кінець кожного року.

Строк до закінчення дії угоди	Сума, що враховується до капіталу
01.02.2018 р. – 01.02.2019 р.	100%
01.02.2019 р. – 01.02.2020 р.	80%
01.02.2020 р. – 01.02.2021 р.	60%
01.02.2021 р. – 01.02.2022 р.	40%
01.02.2022 р. – 01.02.2023 р.	20%

Згідно таблиці сума субординованого боргу на 01.09.2020 року складе 60% від його початкового розміру, тобто $7 \cdot 0,6 = 4,2$ млн. грн.

2. Регулятивний капітал банку складається з основного (1-го рівня) капіталу та додаткового (2-го рівня) капіталу за мінусом відвернень.

Субординований борг є частиною додаткового капіталу. Розмір регулятивного капіталу розраховується наступним чином:

$PK = 270 + 10 + 2 + 4,2 - 0,5 = 285,7$ млн. грн. - відповідає нормативу (більше 200 млн. грн.)

Завдання 4. Заповнити відсутні дані звіту про фінансові результати діяльності АКБ „Альфа-банк” за формою, представленою у таблиці 13.

Таблиця 13 - Звіт про прибутки та збитки АКБ „Альфа-банк”

Показник	Сума, млн. грн
Відсотки по кредитах	64
Відсотки по цінним паперам	?
Інші відсоткові доходи	28
<i>Разом доходів по відсотках</i>	185
Відсотки, сплачені по короткострокових боргах	107
Відсотки , сплачені по довгострокових боргах	?
Закінчення таблиці 13	
Разом видатків по відсотках	126
<i>Чисте сальдо доходів по відсотках</i>	?
Плата за обслуговування депозитів	?
Доходи по трастових операціях	24
Інші операційні доходи	42
<i>Разом невідсоткових доходів</i>	88
Заробітна плата	46
Витрати на обладнання	?
Інші витрати	18
<i>Разом невідсоткових витрат</i>	76
Прибуток(збиток) до оподаткування	?
Податок	?
<i>Чистий прибуток (збиток)</i>	?

Рішення:

Звіт про прибутки та збитки АКБ „Альфа-банк” наведено у таблиці 14.

Таблиця 14 - Звіт про прибутки та збитки АКБ „Альфа-банк”

Показник	Сума, млн. грн
Відсотки по кредитах	64
Відсотки по цінним паперам	93=185-64-28
Інші відсоткові доходи	28
<i>Разом доходів по відсотках</i>	185
Відсотки, сплачені по короткострокових боргах	107
Відсотки , сплачені по довгострокових боргах	19=126-107
Разом видатків по відсотках	126
<i>Чисте сальдо доходів по відсотках</i>	59=185-126
Плата за обслуговування депозитів	22=88-24-42
Доходи по трастових операціях	24
Інші операційні доходи	42
<i>Разом невідсоткових доходів</i>	88
Заробітна плата	46
Витрати на обладнання	12=76-46-18
Інші витрати	18
<i>Разом невідсоткових витрат</i>	76
Прибуток(збиток) до оподаткування	71=59+88-76
Податок	12,78=71*0,18
<i>Чистий прибуток (збиток)</i>	58,22=71-12,78

Практичні завдання для самостійного розв'язання

Завдання 5. Визначити активні та пасивні операції комерційного банку та скласти балансове рівняння, якщо є наступні операції: гроші у касі – 12 000 тис. грн, кошти на кореспондентському рахунку НБУ – 20 000 тис. грн, строкові депозити в інших банках – 7 000 тис. грн, комп'ютерне обладнання – 22 000 тис. грн, строкові депозити населення – 7 000 тис. грн, акціонерний капітал – 20 000 тис. грн, обладнання банку – 17 000 тис. грн, додатковий капітал – 11 000 тис. грн, депозити до запиту підприємств – 5 000 тис. грн, нерозподілений прибуток – 4 000 тис. грн, кореспондентські рахунки інших банків – 14 000 тис. грн, кошти на поточних рахунках клієнтів банку – 16 000 тис. грн, видані кредити – 6 000 тис. грн, заощаджені депозити населення – 7 000 тис. грн.

Завдання 6. АКБ „Рондо” був заснований АО „Фактор” та виробничим об'єднанням „Квант”. Засновники отримали 10 000 акцій по 10 грн номіналом, заплатив фактично по 12 грн за акцію. Крім того банк протягом місяця здійснював наступну діяльність: залучив депозити до запиту – 10 000 грн; залучив строкові депозити 20 000 грн; надав кредит іншому банку – 30 000 грн.; придбав цінні папери – 15 000 грн; здійснив облік векселів на суму 8 000 грн, відкрив кореспондентський рахунок в іншому банку – 22 000 грн, надав кредити фізичним особам – 25 000 грн, відкрив строковий депозит в іншому банку – 50 000 грн. Скласти бухгалтерський баланс АКБ „Рондо”.

Завдання 7. В АКБ „Імпульс” за 2019 р. грошові потоки склали: грошові надходження від поточної діяльності – 375 000 грн; повернено міжбанківський кредит – 40 000 грн; придбано акції для продажу – 12 000 грн; здійснено випуск облігацій на суму 200 000 грн; виплачена заробітну плату – 12 000 грн; придбано комп'ютери – 8 000 грн; отримано комісійну винагороду по трастових операціях банку – 5 000 грн. Скласти звіт про рух грошових коштів АКБ „Імпульс” за 2019 р.

Завдання 8. Проаналізувати операції, визначити наслідки кожної з операцій для бухгалтерського балансу, звіту про фінансові результати та звіту про рух грошових коштів. Використовувати знак „ – „ для позначення зменшення цих величин.

Господарські операції АКБ „Дельта” у 2020 р. (тис. грн):

- надано кредит.....	60 000
- отримано відсотки за наданий кредит.....	15 000
- оплачено операційні витрати готівкою.....	20 000
- придбано комп'ютер.....	15 000

Завдання 9. Необхідно заповнити відсутні дані в бухгалтерському балансі комерційного банку, представленого у таблиці 15.

Таблиця 15 – Умовний баланс комерційного банку

Активи, тис. грн.		Пасиви, тис.грн.	
Гроші в касі	20 000	Зобов'язання	
Кореспондентський рахунок у НБУ	?	Депозити до запитання	40 000
Цінні папери	50 000	Ощадні депозити	?
Видані кредити	20 000	Поточні рахунки клієнтів	15 000
Враховані векселі	6 000	Інші зобов'язання	20 000
Банківські метали	14 000	Усього зобов'язання	80 000
		Капітал	
		Акціонерний капітал	200 000
		Нерозподілений прибуток	12000
		Усього капітал	250000
Баланс	?	Баланс	?

Запитання для самоконтролю:

1. Які передумови виникнення перших комерційних банків?
2. Що уявляє собою комерційний банк?
3. Які принципи діяльності комерційних банків?
4. Наведіть класифікацію комерційних банків.
5. Які пасивні операції комерційних банків Ви знаєте?
6. Охарактеризуйте операції комерційних банків з формування власних ресурсів.
7. Які операції комерційних банків з формування залучених ресурсів Ви знаєте?
8. З чого складаються позичені ресурси комерційного банку?
9. Що таке пасивні інвестиційні операції комерційного банку?
10. Які активні операції комерційних банків? Охарактеризуйте їх.
11. Які банківські послуги здійснюються в Україні? Наведіть їх класифікацію.
12. В чому полягає сутність трастових послуг, що надаються банками юридичним та фізичним особам?
13. Поясніть сутність факторингових та форфейтингових операцій комерційних банків.
14. Що уявляють собою лізингові операції комерційних банків? Які види лізингу Ви знаєте?
15. Поясніть сутність послуги інтернет-банкінг.
16. Як формуються доходи комерційних банків?
17. Які витрати здійснюють банки у ході своєї діяльності? Наведіть класифікацію доходів та витрат комерційних банків.
18. Які основні економічні нормативи регулювання банківської діяльності Ви знаєте?
19. Що таке регулятивний капітал банку? Як визначається норматив регулятивного капіталу банку?

20. Що таке ліквідність комерційного банку? Які нормативи ліквідності банків існують?

21. Які існують нормативи ризику для комерційного банку?

ТЕМА 12. ЦЕНТРАЛЬНІ БАНКИ В СИСТЕМІ МОНЕТАРНОГО ТА БАНКІВСЬКОГО УПРАВЛІННЯ

План практичного заняття

1. Походження, призначення та основи організації центральних банків.
2. Становлення та розвиток ЦБ в Україні
3. Функції центрального банку
4. Операції центрального банку

Теми рефератів

1. Походження та етапи розвитку центральних банків.
2. Становлення та розвиток Національного банку України.
3. Функції Національного банку України.
4. Активні та пасивні операції Національного банку України.
5. Незалежність центрального банку та чинники, що її визначають.
6. Ефективність монетарної політики НБУ в сучасних умовах.

Тести

1. Які фінансові інститути беруть участь у створенні готівкових грошей:
А) небанківські кредитні установи;
В) центральні банки;
С) комерційні банки;
D) страхові компанії?
2. Кому належить право монопольної емісії банкнот:
А) спеціалізованим банкам;
В) комерційним банкам;
С) страховим компаніям;
D) центральним банкам?
3. До функції НБУ відносять:
А) надання кредитів населенню;
В) кредитування банків;
С) монопольна емісія банкнот;
D) контроль за фінансовою діяльністю підприємств.
4. До активних операцій НБУ відносять:
А) емісія банкнот;
В) депозитна емісія;
С) облік комерційних векселів;
D) купівля державних цінних паперів.

5. Які операції НБУ відносять до пасивних:
- A) емісія банкнот;
 - B) купівля цінних паперів;
 - C) видача кредитів комерційним банкам;
 - D) депозитна емісія.
6. Головним завданням діяльності НБУ є:
- A) забезпечення сталості національних грошей;
 - B) обслуговування комерційних банків;
 - C) обслуговування уряду;
 - D) контроль та регулювання стану грошового ринку.
7. У випадку, якщо НБУ проводить політику стимулювання виробництва, то він:
- A) продає облігації державної позики комерційним банкам;
 - B) збільшує ліміти кредитування комерційних банків;
 - C) знижує облікову ставку;
 - D) підвищує норму обов'язкового резервування.
8. У випадку, якщо центральний банк прагне збільшити масу грошей в обігу, то на відкритому ринку він буде:
- A) надавати ломбардні позики;
 - B) купувати валюту; продавати валюту;
 - C) купувати облігації внутрішньої державної позики;
 - D) продавати облігації внутрішньої державної позики.
9. На обсяги виробництва ВВП вплинуть такі заходи грошово-кредитної політики центрального банку:
- A) зниження обсягів кредитування комерційних банків;
 - B) збільшення ресурсів, що залишаються в розпорядженні комерційних банків;
 - C) зниження ставки облікового процента;
 - D) продаж цінних паперів комерційним банкам.
10. Як фінансовий агент держави НБУ виконує функцію:
- A) здійснює касове обслуговування бюджету;
 - B) надає кредити банкам;
 - C) обслуговує державний борг;
 - D) здійснює емісію банкнот.
11. Емісійним банком вважається банк, якому належить монопольне право емісії:
- A) грошей;
 - B) банкнот;
 - C) облігацій внутрішньої державної позики;
 - D) казначейських векселів.
12. До тактичних цілей центральних банків належать:
- A) зниження ставки облікового процента;
 - B) стабілізація цін;
 - C) зниження рівня валютного курсу;

- D) стримування кон'юнктури.
13. До стратегічних цілей центральних банків належать:
- A) зростання ВВП;
 - B) стабілізація цін;
 - C) зниження рівня валютного курсу;
 - D) стримування кон'юнктури.
14. Грошово-кредитна політика — це:
- A) сукупність заходів центробанку, спрямованих на регулювання попиту на гроші;
 - B) сукупність заходів уряду, спрямованих на регулювання грошового ринку;
 - C) сукупність заходів монетарної влади, спрямованих на регулювання пропозиції грошей;
 - D) правильної відповіді немає.
15. У випадку, якщо центральний банк купує іноземну валюту на валютному ринку, то він прагне:
- A) збільшити масу грошей в обігу;
 - B) зменшити масу грошей в обігу;
 - C) посилити контроль за діяльністю комерційних банків;
 - D) зменшити курс національної валюти.
16. Який статус центрального банку вважається найбільш доцільним у світовій практиці:
- A) незалежність від органів виконавчої влади і залежність від парламенту;
 - B) повна незалежність від усіх гілок влади;
 - C) залежність від президента і незалежність від парламенту;
 - D) незалежність від органів виконавчої влади і підзвітність парламенту.
17. Яке головне призначення центрального банку:
- A) емісія банкнот;
 - B) фінансовий агент уряду;
 - C) забезпечення стійкості грошей;
 - D) кредитування комерційних банків?
18. Які операції НБУ відносять до пасивних:
- A) емісія банкнот;
 - B) депозитна емісія;
 - C) видача кредитів;
 - D) купівля цінних паперів?
19. Які операції НБУ відносять до активних:
- A) емісія банкнот;
 - B) депозитна емісія;
 - C) облік векселів;
 - D) купівля цінних паперів?
20. До основних функції центрального банку відносяться:
- A) міра вартості, засіб обігу, емісійний центр та світові гроші;

- В) емісійний центр, банк банків, грошово-кредитне регулювання та банкір уряду;
 С) засіб накопичення, засіб платежу та банк банків;
 D) міра вартості та засіб платежу, грошово-кредитне регулювання.
21. Дворівнева система управління НБУ включає:
 А) Комітет НБУ та Правління НБУ;
 В) Рада НБУ та Фінанси НБУ;
 С) президент НБУ та Правління НБУ;
 D) Рада НБУ та Правління НБУ.

Практичні завдання

Завдання 1. Регулятивний капітал комерційного банку становить 4 810 млн. грн., активи банку наведено в таблиці 16. Визначити рівень ризикованості активних операцій банку у звітному періоді та оцінити ризик неплатоспроможності банку на основі розрахунку значень нормативів капіталу (нормативи Н2 та Н3), якщо сума сформованих резервів за всіма активними операціями банку складає 813 млн. грн., а сукупна сума відкритої валютної позиції банку за всіма іноземними валютами та банківськими металами - 781 млн. грн.

Як вплине розширення діяльності банку за рахунок збільшення обсягів операцій з кредитування клієнтів банку на 20 % на рівень достатності капіталу за інших рівних умов?

Таблиця 16 – Активи комерційного банку

№	Назва активу	Сума, млн. грн.	Активи, зважені за ризиком, млн. грн.
1	Кошти на рахунках в НБУ та готівкові кошти банку	6 364	-
2	Кошти, розміщені в банках з рейтингом інвестиційний клас	1 234	247
3	Кошти до запитання в банках, що не належать до інвестиційного класу	2 689	1 344,5
4	Цінні папери в портфелі банку на продаж	205	205
5	Кредити, надані центральним органам виконавчої влади	4 725	473
6	Кредити та заборгованість клієнтів	26 642	26 642
7	Основні засоби та нематеріальні активи	7 540	7 540
8	Інші активи	640	640
	Усього	50 039	37 091,5

Рішення:

1. Значення показника адекватності регулятивного капіталу Н2 визначається:

$$H2 = \frac{PK}{\sum(A_i \times r_i) - P},$$

де РК –регулярний капітал банку;
 A_i –сума i -ї групи активів чи позабалансових інструментів;
 r_i –рівень ризику, притаманній i -й групі активів чи позабалансових інструментів;
 P –сума створених резервів за активними операціями
 Розрахуємо суму активів, зважених за ризиком, результати наведено в таблиці 17.

Таблиця 17 – Визначення величини активів комерційного банку, зважених за ступенем ризику

№	Назва активу	Сума, млн. грн.	Коефіцієнт ризику, %	Активи, зважені за ризиком, млн. грн.
1	Кошти на рахунках в НБУ та готівкові кошти банку	6 364	0	-
2	Кошти, розміщені в банках з рейтингом інвестиційний клас	1 234	20	247
3	Кошти до запитання в банках, що не належать до інвестиційного класу	2 689	50	1 344,5
4	Цінні папери в портфелі банку на продаж	205	100	205
5	Кредити, надані центральним органам виконавчої влади	4 725	10	473
6	Кредити та заборгованість клієнтів	26 642	100	26 642
7	Основні засоби та нематеріальні активи	7 540	100	7 540
8	Інші активи	640	100	640
	Усього	50 039		37 091,5

Таким чином, $6364*0+1234*0,2+2689*0,5+205*1+4725*0,1+26\ 642+7540+640=37\ 091,5$ млн. грн.

Під час розрахунку показника адекватності регулятивного капіталу до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зважених за ступенем кредитного ризику, додається сукупна сума відкритої валютної позиції банку за всіма іноземними валютами та банківськими металами.

Нормативне значення нормативу Н2 діючих банків має бути не меншим, ніж 10 відсотків, а по аналізованому банку складає:

$$H2 = (4\ 810 : (37\ 091,5 - 813 + 781)) \times 100 = 12,98 (\%);$$

2.Норматив співвідношення регулятивного капіталу банку до сукупних активів Н3 розраховується:

$$H3 = \frac{OK \pm A_K}{\sum A - P - Z_{овф}},$$

де ОК –основний капітал банку;

A –сумарні активи банку;

P –сума створених резервів;

$Z_{овф}$ –сума зносу основних виробничих фондів;

Ак – розраховується як сума таких компонентів:

- сума недосформованих резервів під можливі збитки за активними операціями;
- сума нематеріальних активів зменшених на величину зносу;
- сума капітальних інвестицій у нематеріальні активи;
- сума збитків минулих років, які очікують визнання;
- сума збитків поточного року.

Нормативне значення показника Н3 має бути не меншим, ніж 9 відсотків, а по банку складає:

$$Н3 = (4\ 810 : (50\ 039 - 813)) \times 100 = 9,77 (\%).$$

Отже, банк дотримується встановлених НБУ нормативів достатності капіталу, оскільки норматив адекватності регулятивного капіталу дорівнює 12,98% (нормативне значення 10 %), а норматив співвідношення регулятивного капіталу банку до сукупних активів становить 9,77 % (нормативне значення 9 %).

Якщо банк планує розширити кредитування своїх клієнтів на 20 %, то обсяг кредитів збільшиться на суму 5 328,4 млн. грн.

$$(26\ 642 \times 0,2 = 5\ 328,4).$$

На таку саму величину зросте загальна сума активів, зважених за ризиком, оскільки ці кредити мають коефіцієнт ризику 100%, а сума ризикозважених активів дорівнюватиме 42 419,9 млн. грн

$$(37\ 091,5 + 5\ 328,4 = 42\ 419,9).$$

Тож норматив платоспроможності (адекватності регулятивного капіталу) банку за таких умов становитиме:

$$Н2 = (4\ 810 : (42\ 419,9 - 813 + 781)) \times 100 = 11,35 (\%).$$

Розраховане значення Н2 відповідає нормативному і свідчить, що у банку є певний запас надлишкової платоспроможності, тобто сформований розмір регулятивного капіталу, який визначає частку ризику, що приймають на себе власники банку, дозволяє збільшувати прибуткові, але ризиковані кредитні вкладення банку на 20% без ризику втрат для вкладників і інвесторів банку.

Завдання 2. Звітні дані комерційного банку містять таку інформацію, тис. грн.:

1. Активи банку - 566 000;
2. Зобов'язання банку - 460 000;
3. Сукупна заборгованість за позиками, наданими одному позичальнику - юридичній особі - 24000;
4. Сума врахованих векселів цього позичальника - 2700;
5. Фактична заборгованість по всіх великих кредитах з урахуванням позабалансових зобов'язань - 519 000;

Визначити максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента (норматив Н7).

Розрахувати норматив Н8 (норматив великих кредитних ризиків) та зробити висновки щодо його дотримання комерційним банком.

Рішення:

1. Оскільки в умові задачі відсутні дані щодо величини регулятивного капіталу банку, який покладено в основу розрахунку нормативів кредитного ризику, для загального розрахунку ми можемо використати загальну величину власного капіталу (ВК), яка дорівнює:

$$ВК = \text{Активи} - \text{Зобов'язання} = 566\ 000 - 460\ 000 = 106\ 000 \text{ (тис. грн.)}$$

2. Визначаємо максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента (норматив Н7) на основі формули:

$$Н7 = 3с / РК \times 100,$$

де 3с - сума всіх вимог банку до цього контрагента та всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цього контрагента, (такими контрагентами можуть бути інші банки, клієнти-небанківські установи та фізичні особи);

РК - регулятивний капітал банку.

Нормативне значення Н7 не повинно перевищувати 25 %.

$$Н7 = (24\ 000 + 2700) : 106\ 000 = 0,25 \text{ або } 25\%,$$

3. Норматив "великих" кредитних ризиків (Н8) установлюється як співвідношення сукупного розміру великих кредитних ризиків та капіталу комерційного банку:

$$Н8 = Ск / РК \times 100 ,$$

де Ск - сукупний розмір "великих" кредитів, наданих комерційним банком щодо всіх контрагентів або груп пов'язаних контрагентів, з урахуванням усіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цього контрагента або групи пов'язаних контрагентів.

Максимальне значення нормативу Н8 не повинно перевищувати 8-кратного розміру регулятивного капіталу банку.

$$Н8 = 519\ 000 : 106\ 000 = 4,89$$

Тим самим, величина капіталу банку визначає обсяг і структуру його кредитного портфеля. Наявність значної суми великих кредитів (розмір кожного з яких перевищує 10% власного капіталу банку) визначає невисокий рівень диверсифікованості кредитного портфеля банку та його значний кредитний ризик, що повинно бути зафіксовано в кредитній політиці банку.

Практичні завдання для самостійного розв'язання

Завдання 3. Станом на 1 січня 2016 р. комерційний банк А мав на своєму кореспондентському рахунку в НБУ 30,0 млн. грн , у своїх касах готівкою - 2,0 млн. грн . Пасиви банку на цю дату становили 120,0 млн. грн . Норма обов'язкового резервування затверджена НБУ на рівні 22%. Виходячи з цих даних, визначити загальний обсяг резерву банку на початок 2016 р., обов'язковий резерв та вільний резерв.

Завдання 4. Використовуючи наведені нижче дані, визначте суму регулятивного капіталу банку. Зробіть висновки, враховуючи, що банк збирається здійснювати діяльність на території усієї України: фактично сплачений зареєстрований статутний капітал - 23 млн.грн; загальні резерви -

0,75 млн.грн ;прибуток минулих років - 0,25 млн.грн ; резерви під стандартну заборгованість клієнтів за кредитними операціями - 1,5 млн.грн ; результат переоцінки статутного капіталу + 0,30 млн.грн ; субординований борг - 14 млн.грн ; прибуток поточного року - 0,8 млн. грн..

Завдання 5. Капітал комерційного банку становить 10 550 тис.грн , показник платоспроможності - 12,3%. Перелік найкрупніших позичальників банку (враховуючи 100% позабалансових зобов'язань) представлено у таблиці 18.

Таблиця 18 – Позичальники комерційного банку

Позичальник	Залишок заборгованості, тис.грн	Позичальник	Залишок заборгованості, тис.грн
Підприємство "А"	1 675	Підприємство "D"	1 080
Підприємство "В"	1 434	Підприємство "Е"	1 035
Підприємство "С"	1 258	Підприємство "F"	960

Визначити дотримання банком нормативу "великих" кредитних ризиків та зробити відповідні висновки.

Завдання 6. Вам як співробітнику банку необхідно за наведеними даними у таблиці 19 визначити показники прибутковості та надати рекомендації щодо їх покращення.

Таблиця 19 – Вихідні дані для визначення показників прибутковості комерційного банку

Активи			Пасиви		
Показник	Сума, млн. грн.	Середня ставка, %	Показник	Сума, млн. грн.	Середня ставка, %
Кредити	670	25	Строкові депозити	125	22
Цінні папери	370	28	Депозити та кредити інших банків	450	18
Інші робочі активи	125	27	Кошти до запитання	520	20
Неробочі активи	155	-	Капітал	225	-
Усього	1320	-	Усього	1320	-

Запитання для самоконтролю

1. Які існують шляхи створення центральних банків?
2. Охарактеризуйте етапи розвитку центральних банків.
3. Яке головне призначення центрального банку?
4. Які функції виконує центральний банк?
5. Які типи грошово-кредитної політики може здійснювати центральний банк?
6. Які інструменти монетарної політики Ви знаєте?

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Гроші та кредит : навч. посіб. для підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Ч. 1. Гроші. / Шевчук І.Л., Ставерська Т.О., Жилиякова О.В. та ін. . Х. : Видавець Іванченко І.С., 2018. – 271 с.
2. Гроші і кредит : навч.-метод. посібник / Т. В. П'ятак, Н. О. Власова . - Харківський політехнічний ін-т, нац. техн. ун-т. Харків: Іванченко І. С., 2016. 182 с.
3. Івасів Б. С. Гроші та кредит: підручник. 3-тє вид., змін. та доп. Тернопіль: Карт-бланш, 2008. 528 с.
4. Коваленко Д. І. Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2013. 544 с.
5. Крупка М. І. та ін. Гроші та кредит : навч. посіб. / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. М. І. Крупки. Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І.Франка, 2012. 406 с.
6. Круш П. В., Алексеев В. Б. Гроші та кредит: навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2013. 216 с.
7. Левченко Л. В. Гроші та кредит: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2011. 224 с.
8. Савлук М. І., Мороз А. М., Лазепко І. М. та ін. Гроші та кредит: підручник / за наук. ред. М. І. Савлука. 6-те вид., переробл. і доповн. К.: КНЕУ, 2011. 590 с.
9. Сисоєва К. Ф. Гроші і кредит: в схемах та таблицях: навч. посіб. К. : Ліра-К, 2015. 245 с.
10. Щетинін А.І Гроші та кредит: підручник. 4-те вид., перероб. та доп. К.: ЦУЛ, 2010. 440 с.

РЕСУРСИ МЕРЕЖІ INTERNET

1. Офіційний веб-сайт Національного банку України. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
2. Держкомстат України. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
3. Електронний каталог Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua.
4. Електронний каталог Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка. – Режим доступу : <http://korolenko.kharkov.com>
5. Електронний журнал «Деньги» – Режим доступу: <http://dengi.ua/lastjournal.html>
6. Вісник Національного банку України. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=60949
7. Наукова бібліотека Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.– Режим доступу : <http://lib-gw.univ.kiev.ua>

Навчальне видання

ГРОШІ ТА КРЕДИТ

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» всіх форм навчання

Укладач: П'ЯТАК ТЕТЯНА ВІКТОРІВНА
СІТАК ІРИНА ЛЕОНІДІВНА

Відповідальний за випуск Мехович С.А.
Роботу до друку рекомендував Міщенко В.А.

План 2021 р., поз. 62.

Підп. до друку 01.03.2021. Форма 60×84/16. Гарнітура Таймс. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. – 5.1. Наклад 30 прим. Зам. № 25.

Видавничий центр НТУ «ХП»

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 5478 від 21.08.2017 р.
61002, Харків, вул. Кирпичова, 2

Виготовлювач

ФОП Іванченко І. С.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників та розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК №4388 від 15.08.2012 р.

www.monograf.com.ua

пр. Тракторобудівників, 89-а/62, м. Харків, 61135.
Тел.: +38-050-40-243-50, +38-093-52-99-657.